

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

Петя Несторова • Борислав Борисов
Катерина Томова • Венера Матеева-Байчева

УЧЕБНО ПОМАГАЛО
ЗА ПОДПОМАГАНЕ
НА ОБУЧЕНИЕТО,
ОРГАНИЗИРАНО
В ЧУЖБИНА

Български език

ПРОСВЕТА
ОСНОВАНО 1945

7. клас B1

Петя Несторова, Борислав Борисов, Катерина Томова,
Венера Матеева-Байчева

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

Български език 7. клас В1

към учебно помагало за подпомагане
на обучението, организирано в чужбина

ПРОСВЕТА
София

© Петя Иванова Несторова, Борислав Славов Борисов,
Катерина Иванова Томова, Венера Георгиева Матеева-Байчева, 2020 г.
© Бояна Иванова Павлова – художник на графичния дизайн и на корицата, 2020 г.
© „Просвета – София“ АД, всички права запазени

ISBN 978–954–01–4106–0

СЪДЪРЖАНИЕ

I. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО / 4

1. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО СПОРЕД УЧЕБНАТА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ВТОРИ ЗА 7. КЛАС / 4

2. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО С ОГЛЕД НА АВТОРСКАТА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ВТОРИ / 6

II. СТРУКТУРА НА УРОКА В УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО / 7

III. ЛИНГВИСТИЧНА ИНФОРМАЦИЯ, МЕТОДИЧЕСКИ УКАЗАНИЯ И РЕШЕНИЯ НА ЗАДАЧИТЕ ПО УРОЦИ / 9

Тест за установяване на входно равнище / 9

Урок 1/1 – Образуване и употреба на минало страдателно причастие / 14

Урок 1/2 – Страдателен залог – образуване и употреба / 19

Урок 2/1 – Форми на притежателните местоимения / 26

Урок 2/2 – Форми на притежателните местоимения (продължение) / 34

Урок 3/1 – Образуване на минало свършено деятелно причастие / 40

Урок 3/2 – Изразяване на минало действие. Минало свършено и минало неопределено време / 45

Урок 4/1 – Относителни местоимения / 51

Урок 4/2 – Относителни местоимения и наречия / 55

Тест за установяване на изходно равнище / 59

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА VII КЛАС
ЗА ОБУЧЕНИЕТО, ОРГАНИЗИРАНО В ЧУЖБИНА / 70

I. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО

1. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО СПОРЕД УЧЕБНАТА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ВТОРИ ЗА 7. КЛАС

Учебникът по български език като втори за ниво В1 с авторски колектив в състав Петя Несторова, Борислав Борисов, Катерина Томова и Венера Матеева-Байчева е създаден в съответствие с основната цел, която си поставя съвременното българско образование – да се развият и усъвършенстват ключовите компетентности на ученика: писане, слушане, четене и говорене. Съдържанието, заложено в учебника, отговаря на Държавните стандарти за учебно съдържание преди всичко със своята целенасоченост към формиране на комуникативната компетентност на учениците. В учебната програма тези компетентности са формулирани по следния начин:

1. Умения за общуване на чужди езици;
2. Дигитална компетентност;
3. Умения за учене;
4. Социални и граждански компетентности;
5. Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество.

Компетентностите, които формира обучението по български език като чужд, са обвързани с успешната комуникация на ученика чрез писане, четене с разбиране, слушане с разбиране и говорене. Четирите активности в чуждоезиковото обучение са основни, базови и изключително важни при формирането на езикова компетентност у учениците.

При създаването на учебника авторският екип е воден от разбирането, че при изучаването на българския език като втори функционалността при поднасянето на теорията и прагматизирането на обучението трябва да бъдат ключови задачи при оформянето на урочните единици и упражненията към тях.

Програмата на МОН предвижда изучаване на основни езикови и граматични единици в българския език с непременно овладяване на правоговорни, правописни и пунктуационни правила и формиране на умения за тяхното прилагане. В помагалото основните теми, които са в центъра на работата по български език, са следните:

- Страдателен залог:
 - Образуване и употреба на минало страдателно причастие;
 - Образуване и употреба на страдателен залог;
- Притежателни местоимения:
 - Пълни и кратки форми на притежателните местоимения;
 - Въпроси за откриване на притежателните местоимения, възвратни притежателни местоимения;
- Изразяване на минало действие – минало свършено и минало неопределено време:
 - Образуване на минало свършено деятелно причастие;
 - Изразяване на минало действие. Минало свършено и минало неопределено време;
- Относителни местоимения и наречия:

- Относителни местоимения;
- Относителни местоимения и наречия.

Важна характеристика на учебното помагало, с която се отличава и Учебната програма, е неговата функционална насоченост. То дава възможност да се развиват всички основни умения на учениците според философията на чуждоезиковото обучение, като теорията е сведена до минимум. Теоретичните постановки са представени нагледно чрез типичната речева употреба на изучаваните граматични структури. Новата лексика е от различни области на живота, науката и знанието, като се представя в отделна рубрика, придружаваща базисния текст и включваща съответните обяснения с цел новите думи да се усвоят по-успешно от учениците.

По отношение на комуникативните компетентности в устното и писменото общуване учебното помагало следва Учебната програма и предлага методически възможности за усъвършенстване на уменията за:

- правилно образуване и употреба на миналото страдателно причастие в речта – писмена и устна;
- правилно образуване и употреба на страдателния залог (причастни и възвратни страдателни форми) в речта – писмена и устна;
- усвояване на пълните форми на притежателните местоимения и правилната им употреба в речта – писмена и устна;
- правилно образуване и употреба на миналото свършено деятелно причастие в речта – писмена и устна;
- правилно образуване и употреба на миналото неопределено време в речта – писмена и устна;
- уместна употреба на миналото свършено и миналото неопределено време в речта – писмена и устна;
- уместна употреба на относителните местоимения и наречия в речта – писмена и устна;
- уместно използване на формулите на речевия етикет;
- разбиране на смисъла на текст при слушане и при четене с разбиране;
- успешно усвояване на новата лексика и адекватната ѝ употреба в изречението и в текста;
- създаване на текст с преобладаващ функционално-смыслов тип реч – описание, повествование, разсъждение.

Учебното помагало следва стремежа на Учебната програма по български език като втори за 7. клас в обучението да се поставят основите на системното изучаване на БЕ в плана на парадигматиката и на синтагматиката. В него са разработени всички посочени в програмата теми, като те са комбинирани с оглед на прагматичната насоченост на обучението по чужд език, функционалното усвояване на граматичните и синтактичните категории, усвояването на правилата за правилно писане и говорене на български език, тренирането и усъвършенстването на уменията за четене и слушане с разбиране.

Учебното помагало съдържа много и различни по тип задачи, които да представят, упражнят – устно и писмено, и затвърдят новоизучаваните граматични и синтактични структури.

2. СТРУКТУРА И ПОДРЕДБА НА УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО С ОГЛЕД НА АВТОРСКАТА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ВТОРИ

Водещи идеи

Авторската концепция, заложена в учебното помагало, е базирана на функционалността и прагматиката. Във връзка с това теоретичната основа, която е задължителна в обучението по език, и терминологичната тежест са сведени до минимум за сметка на нагледността и преподаването на теорията на базата на езикови модели, схеми и изградени връзки.

Обособени са рубрики, в които да се представят по занимателен, разбираем и привлекателен за учениците начин новият материал по граматика и новата лексика в урочните единици.

Темата за България присъства в много текстове и упражнения в помагалото с цел патриотична насоченост на учебното пособие и спомагане за запазване на българската идентичност на младото поколение извън родината. Авторите представят част от доказателствата, че българите имат съществен принос към развитието на автентична култура, която буди и привлича интереса на чужденците; към развитието и напредъка в сферата на науката и опазването на световното историческо наследство на народите, живели по нашите земи.

Във всяка тема са включени много на брой задачи с цел достатъчно упражняване на граматичните структури като нови знания, както и осигуряване на възможност на учителите за гъвкаво ползване на задачите при различен темп на работа в зависимост от различното ниво на учениците.

Създаден е електронен учебник, който съдържа допълнителен брой задачи към всяка тема и може да бъде допълван постоянно.

Учебното помагало съдържа много текстове за четене и за слушане с близка до децата тематика, за да развият те успешно основните умения. Предоставен е и богат илюстративен материал, който да привлече интереса и да провокира любопитството на учениците. Според изискването за преподаване на българския език като чужд в хода на урочните статии се употребяват само изучавани вече граматични и синтактични форми и структури.

Основни раздели в учебника

Учебното съдържание е разработено в 8 урока, разпределени в 4 раздела:

I раздел: СТРАДАТЕЛЕН ЗАЛОГ;

II раздел: ПРИТЕЖАТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИЯ;

III раздел: ИЗРАЗЯВАНЕ НА МИНАЛО ДЕЙСТВИЕ – МИНАЛО СВЪРШЕНО И МИНАЛО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ;

IV раздел: ОТНОСИТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИЯ И НАРЕЧИЯ.

II. СТРУКТУРА НА УРОКА В УЧЕБНОТО ПОМАГАЛО

Структурно-композиционното изграждане на отделните уроци в настоящото помагало е функционално и се основава на класическите изисквания за структурата на урока във всеки учебник по български език за чужденци.

Всеки урок по чужд език съдържа следните задължителни елементи:

- преговор на вече изученото по граматика (ако темата го предполага);
- текст за четене с разбиране, чрез който се въвеждат новите знания по граматика, и граматичен блок;
- упражнения – граматични, лексикални и т.н.;
- текст за слушане с разбиране, съпътстван от задачи за говорене и писане.

В случаите, когато това е необходимо, урокът започва с кратък преговор на изучени граматични структури или езикови единици, чието актуализиране е важно за осмислянето на новата информация. С такава цел в помагалото е включена рубриката „Вече знаеш“, като задължително в нея има задачи, чрез които да се припомни познатият граматичен материал.

Ключова е рубриката „Занимателна граматика“, в която чрез схеми и кратко дефинитивно обяснение се представят новата граматична структура и отношенията, които се реализират с употребата ѝ. Обяснителните текстове, включени в тази рубрика, са максимално изчистени от терминология. Към рубриката има текст за четене с разбиране, който дава възможност да се усвоят новите знания по граматика и към който има различни по тип задачи за разпознаване, осмисляне и употреба на съответните езикови единици. Текстът е придружен от речник с новите думи или изрази, които авторите са преценили, че може да бъдат непознати за учениците – рубриката „Родна реч омайна, сладка“. Новите думи се представят по няколко начина:

- чрез даване на дефиниция, която е заимствана от Българския тълковен речник на БАН – онлайн, от страницата на Института за български език (<http://ibl.bas.bg/tbe/>) или от речника, издаден през 1994 г.;
- чрез представяне на синоними;
- чрез представяне на антоними;
- чрез представяне на сродни думи от различни морфологични класове, които показват и словообразователния модел на всяка дума.

В учебното помагало има различни по тип задачи:

- тестови задачи с избран отговор;
- задачи с отворен отговор.

Задачите предвиждат:

- упражнения за **анализ и разпознаване** – насочени са към новите граматични структури или към значението на текста;
- упражнения за **продуциране** на текстове по зададени параметри (ситуативни или езикови);
- упражнения за **трансформиране** на отделни езикови елементи или на по-големи езикови единици;
- упражнения за **извличане** на информация.

Задачите за съставяне на текст целят изграждане на умения за писмено изразяване от страна на учениците. Писменото изказване е трудна активност и затова тук в зависимост от възможностите и нивото на учениците се преценява какви да бъдат степента на трудност, дължината на текста и употребата на нови граматични елементи. Учителите преценяват какво и колко да изискват от учениците.

Всеки урок съдържа и текст за слушане с разбиране. Тези текстове са насочени както към затвърждаване на новите знания по граматика, така и към разбиране на смисъла на текста. След тях винаги има и задачи, които са граматични, лексикални и/или за трансформиране. Текстове за слушане съдържат минимален процент нови думи, което е изискване към този тип задачи. Принципно всеки учебник по български език като чужд употребява познатата от предходните нива лексика, като постепенно въвежда нова лексика от различни области на живота.

В края на всяка урочна единица има задача за превод от български език на езика на държавата, в която се намира училището. Тази задача изпълнява изискването на Програмата на МОН изучаваните граматични структури в българския език да бъдат сравнени и осмислени чрез приликите и разликите с подобни в другия език (на държавата, в която се намира училището).

Рубриката „Познавам България“ според авторите е задължителна и чрез нея учениците ще се запознаят с интересни факти за България и българите.

Рубриката „Народът казва“ цели учениците да научат пословици и мъдри мисли, които носят вечни истини, изказани на български език.

В учебното помагало са включени и пунктуационни и правописни правила, които илюстрират особеностите на правописа и пунктуацията, свързани с изучаваните нови граматични структури.

Учебното помагало започва и завършва с тест. Входният тест цели да се проверят знанията, усвоени в 6. клас, а изходящият тест обобщава и показва степента на усвояване на материала през годината.

III. ЛИНГВИСТИЧНА ИНФОРМАЦИЯ, МЕТОДИЧЕСКИ УКАЗАНИЯ И РЕШЕНИЯ НА ЗАДАЧИТЕ ПО УРОЦИ

ТЕСТ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ВХОДНО РАВНИЩЕ

Лингвистична информация и методически насоки

Тестът проверява знанията от 6. клас. В него са включени упражнения, които показват какво са запомнили децата от изученото през предишната година. В същото време дава възможност на преподавателите да опреснят знанията на децата и да ги подготвят за новата учебна година.

Решения на задачите

1. Подреди формите на глаголите за минало свършено време в таблицата.

Целта на задачата е учениците първо да си припомнят парадигмата със спрежението на глаголите в минало свършено време. Да покажат, че знаят формите на глаголите. Това припомняне ще им помогне да направят следващите упражнения по-лесно.

	пия	разбера	посетя	кажа	възхитя се
аз	пих	разбрах	посетих	казах	възхитих се
ти	пи	разбра	посети	каза	възхити се
тоя, тя, то	пи	разбра	посети	каза	възхити се
ние	пихме	разбрахме	посетихме	казахме	възхитихме се
вие	пихте	разбрахте	посетихте	казахте	възхитихте се
те	пиха	разбраха	посетиха	казаха	възхитиха се

2. За всяко празно място избери подходяща глаголна форма за минало свършено време.

Глаголите са дадени спрегнати в необходимото лице и число, което улеснява учениците да намерят тяхното място в изречението. Задачата е граматична и лексикална, тъй като освен граматичната форма на глагола те трябва да разберат значението на изречението и да допълнят по смисъл с подходящия глагол.

А. Лили **погали** нежно кученцето си.

Б. Вчера **свирих** на пиано цял час.

В. Аз и Вера **се разходихме** в парка.

Г. Майката **стана** от стола и **тръгна** към вратата.

Д. **Купихме** подарък за Пламен.

Е. Миналата седмица **се запознах** с Иван.

Ж. Учениците **посетиха** музея и **разгледаха** експонатите в него.

3. **Реших** задачата по математика.

И. Сутринта всички **станахме** рано, **пихме** чай, **ядохме** кроасани и дълго **си говорихме**.

Именителен падеж	Винителен падеж		Дателен падеж	
	Пълни форми	Кратки форми	Пълни форми	Кратки форми
аз	мене/мен	ме	на мене/на мен	ми
ти	тебе/теб	те	на тебе/на теб	те
той	него	го	на него	му
тя	нея	я	на нея	й
то	него	го	на него	му
ние	нас	ни	на нас	ни
вие	вас	ви	на вас	ви
те	тях	ги	на тях	им

3. Задачата припомня формите на личните местоимения в парадигма.

4. Таблицата от задача 3 ще помогне на учениците да направят замества-нията в тази задача, която проверява умението за правилна употреба на личното местоимение във винителен и дателен падеж.

А. Поканих Мария. – Поканих *нея*. – Поканих *я*.

Б. Виждам морето. – Виждам *него*. – Виждам *го*.

В. Обадих се на Елена по телефона. – Обадих се *на нея* по телефона. – Обадих *й* се по телефона.

Г. Купувам подарък на децата. – Купувам подарък *на тях*. – Купувам *им* подарък.

Д. Ще попитам Мария и Иван. – Ще попитам *тях*. – Ще *ги* попитам.

Е. Ще помогнеш ли на Наталия? – Ще помогнеш ли *на нея*? – Ще *й* помогнеш ли?

Ж. Реших първата задача. – Реших *нея*. – Реших *я*.

5. Задачата проверява умението за правилна употреба на личното местоимение във винителен и дателен падеж.

А. Ще говориш ли с Михаела? – Да, *ще говоря с нея*.

Б. Ще поканиш ли мен и Катя на партито? – Да, *ще ви поканя*.

В. Ще ми изпратите ли картичка от България? – Да, *ще ти изпратим* картичка от България.

Г. Ще ни дойдеш ли на гости през лятото? – Да, *ще ви дойда* на гости през лятото.

Д. Ще им помогнеш ли? – Да, *ще им помогна*.

Е. Ще разговаряш ли с нас? – Да, *ще разговарям с вас*.

6. Задачата проверява знанията за сложното съчинено изречение.

В. Разхождам се в парка и виждам една приятелка.

Д. Аз и мама разглеждаме снимки и си говорим.

Е. Вчера станах, закусих и отидох на училище.

7. Задачата проверява уменията за съставяне на сложно съчинено изречение. Примерни отговори:

Играя и се забавлявам всеки ден от ваканцията.

Взеха ми книга, но още не мога да чета.

Аз уча за изпити, а сестра ми вече свърши училище.

Ще изляза навън или ще отида при една приятелка.

8. Задачата проверява уменията за работа с текст, както и знанията за пунктуацията на сложното съчинено изречение. Примерни отговори:

А.

Наближи краят на учебната година – най-трудните дни за учениците. Наталия учи много. Тя реши трудните задачи,(1) написа сама преразказите и съчиненията,(2) подготви се за изпитите,(3) но дори за миг не забрави своя белокрыл приятел – болния лебед на брега на езерото. Тази сутрин отново занесе храна на лебедите. Приближи се към болната птица,(4) спря се пред нея и я погали. Другите птици видяха това и заплаваха уплашени.

И ето, свърши учебната година. Сега всяка сутрин ще вижда лебедите,(5) ще им се радва. Ще намери лекарство за болния си приятел,(6) ще го излекува.

Днес Наталия отново отиде на езерото. Там видях...

Б. Примерен отговор:

Там отново видя болната птица и с изненада откри, че тя вече е здрава. Наталия даде отново храна на лебедите, но този път всички дойдоха при нея и ядоха с доверие. Тя се прибра вкъщи щастлива и разказа всичко на родителите си.

В. Примерни отговори:

Наталия и болният лебед

Доброто момиче

Болният лебед

9. Задачата проверява знанията на учениците за въпросителните, неопределителните и отрицателните наречия и местоимения.

Въпросителни местоимения и наречия – кога, къде, колко, как

Неопределителни местоимения и наречия – няколко, някак, някога, някъде

Отрицателни местоимения и наречия – николко, никак, някога, никъде

10. Задачата проверява знанията на учениците за употребата и значението на въпросителните наречия и местоимения.

кога, къде, как, колко, кога, къде, колко

11. Задачата проверява знанията на учениците за употребата и значението на неопределителните и отрицателните наречия и местоимения.

Никъде не отиваме. Ще се разходим **някъде**. Ще почакам **няколко** минути. **Николко** ябълки не останаха в купата. **Никак** не мога да ти помогна. Все **някак** ще се справим със ситуацията. **Някога** и аз ще пътувам по целия свят. Няма да се върна там **никога**.

12. Задачата проверява знанията на учениците за повелителните форми на глаголите.

Ти	Вие
<i>бъди</i>	<i>бъдете</i>
слушай	слушайте
виж	вижте
кажи	кажете
пей	пейте
отговори	отговорете
слез	слезте
яж	яжте
ела	елате
прочети	прочетете
отваряй	отваряйте
бягай	бягайте
покажи	покажете
чуй	чуйте
отвори	отворете
скачай	скачайте

13. Задачата проверява знанията на учениците за значението и употребата на повелителните форми на глаголите. Учителят отново следва да припомни на учениците, че търсените форми (от несвършен вид) могат да означават както еднократни, така и многократни действия, докато другите форми (от свършен вид) могат да означава само еднократни действия.

казвай, отивай, обличай се, минавай, отговаряйте, повтаряй, затваряй, влизай, забравяйте, идвай, качвай се, разхождай се, сядай, събувайте се

14. Задачата проверява знанията на учениците за значението и употребата на повелителните форми на глаголите – отрицателната форма се образува само от глаголи от несвършен вид, а свършеният вид не образува тази форми.

Не отвори прозореца!

Не повтори изречението!

Не се облечи!

Не ми отговори!

Не отиди на разходка!

Не ми ела на гости!

Не си събувай обувките!

15. Задачата проверява знанията на учениците за образуването и употребата на отрицателните повелителни форми на глаголите.

Влезте в стаята! – **Не влизайте** в стаята!
Ела с мен! – **Не идвай** с мен!
Дайте ми идея! – **Не ми давайте** идея!
Съблечи си якето! – **Не си събличай** якето!
Отиди на концерта довечера! – **Не отивай** на концерта довечера!
Прати ми картичка от България! – **Не ми пращай** картичка от България!
Мини през парка! – **Не минавай** през парка!

16. Задачата проверява знанията на учениците за образуването на сложните повелителни форми на глаголите.

Отвори прозореца! – (аз) **Нека да отвори** прозореца!
Покани приятелите си на разходка! – (ние) **Нека да поканим** приятелите си на разходка!
Напиши съчинението! – (тя) **Нека да напише** съчинението!
Измий си ръцете! – (те) **Нека да си измият** ръцете!
Обуй си обувките! – (той) **Нека да си обуе** обувките!
Качете се в автобуса! – (ние) **Нека да се качим** в автобуса!
Останете в стаята! – (те) **Нека да останат** в стаята!
Отговорете на въпроса! – (аз) **Нека да отговоря** на въпроса!

17. Задачата проверява дали учениците са усвоили разликата между формите на глагола за 3 л. ед. ч. мин. св. време и простата повелителна форма на глагола във 2 л. ед. ч.

1. Константине, моля те, **отвори** / **отвори** вратата.
2. Защо **отвори** / **отвори** вратата?
3. **Затвори** / **Затвори** учебника!
4. Нина **затвори** / **затвори** кутията.
5. Ако обичаш, **обади се** / **обади** се утре по телефона.
6. **Обади се** / **Обади** се на мама, нали?
7. Мария **забрави** / **забрави** за срещата с Красимира.
8. Моля те, **забрави** / **забрави** лошите мисли!

18. Задачата проверява знанията на учениците за простите и сложните повелителни форми на глаголите.

А.

прости положителни повелителни форми: **чакай, спри се, стопляй**

сложни положителни повелителни форми: **нека да цъфват, нека няма, нека бъде**

отрицателни повелителни форми: **не отлитай, недей прелитай = недей да прелитай**

Б.

чакайте, спрете се, стопляйте, нека да цъфвате, нека нямате, нека бъдете, не отлитайте, недейте да прелитате

ОБРАЗУВАНЕ И УПОТРЕБА НА МИНАЛО СТРАДАТЕЛНО ПРИЧАСТИЕ

Лингвистична информация и методически насоки

Тъй като миналото страдателно причастие се образува от основата на формите за минало свършено време, урочната единица заточва с припомнянето им. Авторският колектив смята, че когато в една сложна глаголна форма участва причастие, е необходимо първо да се усвоят образуването и употребата на причастията и чак след това да се изучава образуването и употребата на съответната сложна глаголна форма.

Решения на задачите

1. Припомняне на образуването на минало свършено време.

изпека – *той изпече*, облека – *ти облече*, говоря – *той говори*, пия – *тя пи*, ям – *вие ядохте*, кажа – *ние казахме*, науча – *аз научих*, поканя – *те поканих*, обичам – *аз обичах*, получа – *вие получихте*, откроя – *аз открих*, купя – *ти купи*

2. Припомняне на образуването на минало свършено време при глаголи с промяна в основата.

изпека – изпече; облека – облече; ям – яде; кажа – каза

3. Задачата упражнява образуването на миналото страдателно причастие.

реши – решен, откри – открит, събу – събут, постави – поставен, добави – добавен, допълни – допълнен, каза – казан, затвори – затворен, удари – ударен, игра – игран, победи – победен, измисли – измислен, изтри – изтрит, спечели – спечелен, готви – готвен, изпи – изпит, остави – оставен, излекува – излекуван, попита – попитан, роди – роден

4. Задачата упражнява образуването на миналото страдателно причастие в парадигма.

Мъжки род	Женски род	Среден род	Множествено число
ударен	ударена	ударено	ударени
изтрит	изтрита	изтрито	изтрити
готвен	готвена	готвено	готвени
изпит	изпита	изпито	изпити
излекуван	излекувана	излекувано	излекувани
открит	открита	открито	открити
роден	родена	родено	родени
спечелен	спечелена	спечелено	спечелени
решен	решена	решено	решени
добавен	добавена	добавено	добавени
оставен	оставена	оставено	оставени

събут	събута	събуто	събути
поставен	поставена	поставено	поставени
игран	играна	играно	играни
казан	казана	казано	казани
допълнен	допълнена	допълнено	допълнени
затворен	затворена	затворено	затворени
попитан	попитана	попитано	попитани
победен	победена	победено	победени
измислен	измислена	измислено	измислени

5. Задачата упражнява образуването на отрицателната форма на миналото страдателно причастие.

приети – **неприети**, разбрана – **неразбрана**,
изядена – **неизядена**, прочетен – **непрочетен**,
родена – **неродена**, измити – **неизмити**,
писано – **неписано**, приет – **неприет**,
казани – **неказани**, получено – **неполучено**

6. Задачата упражнява образуването на миналото страдателно причастие.

обут – **обуя**, викан – **викам**, канен – **каня**, свирен – **свирия**, приет – **приема**, четен – **чета**, видян – **видя**, измит – **измия**, яден – **ям**, писан – **пиша**, учен – **уча**, живян – **живея**, събут – **събуя**

7. Задачата упражнява употребата на миналото страдателно причастие като пояснение на съществителното. Учителят да обърне внимание на учениците, че причастията са еднакви по род и число със съществителното, което пояснява, т.е. трябва да има съгласуване на двете думи, както е при прилагателните имена.

решена **задача**
украсена **елха**
прибрани **играчки**
прочетен **разказ**
написано **домашно**
поканени **гости**
купен **подарък**
получени **писма**
изпратена **картичка**
посетен **музей**

8. Работа с текст – четене с разбиране и упражняване на новите граматични знания. Обяснение на новите думи.

А. Лексикална компетентност, четене с разбиране.

Занимава се с музика. ДА

Като дете живее в Шумен. ДА
 Обучава се само в България. НЕ
 Работи като професор в България. ДА
 През 1920 г. заминава за Германия. НЕ
 Композиторът живее през 19. век. НЕ
 Музеят „Панчо Владигеров“ се намира в Шумен. НЕ
 Малък остров в Антарктика носи името на Панчо Владигеров. ДА

Б. Задачата упражнява употребата на миналото страдателно причастие.

Минало страдателно причастие	Глагол във 2 л. мин. св. време	Глагол в 1 л. мин. св. време
<i>прочут</i>	<i>прочу (се)</i>	<i>прочих (се)</i>
роден	роди се	родих се
записан	записа (се)	записах (се)
обучаван	обучава се	обучавах се
оценена	оцени	оцених
удостоен	удостои	удостоих
назначен	назначи	назначих
превърнат	превърна	превърнах
отворен	отвори	отворих
кръстен	кръсти	кръстих
наречен	нарече	наречекох

В. Задачата упражнява образуването на миналото страдателно причастие.

дарен – дарих/дарба
 награден – награда/наградих
 живян – живот/живях
 посетен – посетих/посетител

Г. Задачата е свързана със запознаване на българските ученици в чужбина с живота и постиженията на бележити българи. Примерни отговори:

1. „Концерт за пиано и оркестър № 1“ (1918)
2. „Концерт за цигулка и оркестър № 1“ (1921)
3. Рапсодия „Вардар“
4. Операта „Цар Калоян“
5. „Българска сюита“

9. Задачата упражнява употребата на миналото страдателно причастие като пояснение на съществителното, както и съгласуването между тях.

Написах пиеса. – **написана пиеса**
 Играх роля. – **изиграна роля**
 Рисувах картини. – **рисувани картини**

Уших панталон. – **ушит панталон**
 Строих небостъргач. – **строен небостъргач**
 Гледах спектакъл. – **гледан спектакъл**
 Измислих сценарий. – **измислен сценарий**
 Скицирах натюрморт. – **скициран натюрморт**
 Изсвирих соната. – **изсвирена соната**

10. Задачата упражнява разграничаването на миналото страдателно причастие от другите класове думи.

А.

обърнати	умен
търсен	държавен
помолена	намират
разделени	вълшебен
скрит	зелени

Б. Примерни отговори:

Четири от думите са прилагателни имена (*умен, държавен, вълшебен, зелени*). Те не са образувани от глаголи в минало свършено време, въпреки че завършват на -н. Петата дума е глагол в сегашно време.

11. Работа с текст – слушане с разбиране, повишаване на лексикалната компетентност и упражняване на новите граматични знания. Обяснение на новите думи.

Таня: Здравей, Ваня! Утре вечер съм поканена от Пламен и Елена на **концерт**, който е посветен на Панчо Владигеров. Ще бъдат представени най-известните му творби. **Признавам**, приятно съм изненадана от тази покана.

Ваня: Реши ли вече с какво ще бъдеш облечена?

Таня: Все още се колебая между два тоалета. Дългата черна рокля, купена от майка ми, или синия елегантен костюм, подарен от баща ми. Ще реша преди концерта.

Ваня: **Със сигурност** концертът си заслужава. Панчо Владигеров е български композитор, признат в Европа. Знаеш ли точно кои творби **ще слушате**?

Таня: Да, знам. Творби, **написани** от него по време на престоя му в Германия.

Ваня: Аз много харесвам неговата рапсодия „Вардар“. Изпълнена е за първи път пред публика през 1923 г. Рапсодията е изградена върху българска народна песен, изпята на Владигеров от **художника** Константин Щъркелов. Първоначално е създадена за цигулка и пиано. Убедена съм, че концертът ще ти хареса.

А.

Б) Казва на Таня, че има смисъл да се отиде на концерта.

Б.

Б) Пита Ваня какво ще е най-добре да облече за концерта.

В.

1. поканена, 2. посветен, 3. представени, 4. изненадана, 5. облечена, 6. купена, 7. подарен, 8. признат, 9. написани, 10. изпълнена, 11. изградена, 12. изпята, 13. създадена, 14. убедена

Г.

1. поканена – **поканя**, 2. посветен – **посветя**, 3. представени – **представя**, 4. изненадана – **изненадам**, 5. облечена – **облека**, 6. купена – **купя**, 7. подарен – **подаря**, 8. признат – **призная**, 9. написани – **напиша**, 10. изпълнена – **изпълня**, 11. изградена – **изградя**, 12. изпята – **изпея**, 13. създадена – **създам**, 14. убедена – **убедя**

12. Упражнява уменията за тълкуване на думи и изрази в преносно значение, активира асоциативното мислене.

А. Примерни отговори:

Казана дума, хвърлен камък. – Човек винаги трябва да внимава какво казва, защото, веднъж казана, думата не може да се върне. С думи можем да зарадваме някого, но можем и да обидим или да обещаем нещо, което не можем да изпълним.

Гузен негонен бяга. – Човек, който върши нещо нередно и се чувства засрамен, сам се издава.

Парен каша духа. – Когато веднъж сгреша и бъдеш наказан, следващия път ще си помислиш дали отново да нарушиш правилата.

Човек се учи, докато е жив, и пак остава ненаучен. – Ученето за всеки човек продължава до края на живота му: изучаваме различни дялове на науката, учим се да бъдем хора; всеки ден научаваме нещо ново за света около нас, за хората и за нас самите, но знанието е толкова много, че не е по силите на един човек да научи всичко за един живот.

Б. Примерни отговори:

Казана дума, хвърлен камък. – Когато обещаеш нещо на приятел, роднина или друг човек, трябва да го изпълниш.

Гузен негонен бяга. – Когато някой започне да се оправдава за своя грешка, преди да са го попитали, значи, има някаква вина.

Парен каша духа. – Ако се изгориш на горещата печка, следващия път ще внимаваш да не я докосваш, докато е гореща.

Човек се учи, докато е жив, и пак остава ненаучен. – Когато някой съученик каже, че знае всичко, ще му отвърна, че има още много неща, които трябва да научи. Ще му кажа също, че дори цял живот да учи, пак няма да може да усвои всичкото знание на света.

Лингвистична информация и методически насоки

Формите на страдателния залог са сложни и се употребяват по-рядко в езика. Не всички глаголи в нашия език образуват страдателен залог. Вършител на действието в страдателен залог никога не е подлогът: *Масата е подредена от децата./Масата се подрежда от децата* (децата вършат действието); *Стъклото е счупено от бурята./Стъклото се счупи от бурята* (бурята върши действието). Размяната на местата на вършителя на действието – подлога, и този, който понася действието върху себе си или произтича от действието – допълнението, е най-характерната семантична и синтактична разлика между деятелен и страдателен залог: *Мими рисува цвете* (деятелен залог: Мими – подлог, вършител; цвете – допълнение, плод на действието); *Цветето беше рисувано от Мими* (страдателен залог: цвете – подлог, плод на действието; Мими – допълнение, вършител на действието).

За улеснение на учениците тук не се говори за причастни страдателни и възвратни страдателни форми. Формите, които се образуват с минало страдателно причастие, а това са и основните страдателни форми, наричаме страдателен залог I, а формите, които се образуват с възвратната частица *се*, наричаме страдателен залог II.

Страдателният залог се използва много често в научната литература, в разкази за исторически събития и др.

Решения на задачите

1. Задачата припомня формите на глагола *съм*, които участват в образуването на страдателния залог и трябва да се знаят отлично от учениците.

Минало време	Сегашно време	Бъдеще време
аз бях	съм	ще съм/ще бъда
ти беше	си	ще си/ще бъдеш
той, тя, то беше	е	ще е/ще бъде
ние бяхме	сме	ще сме/ще бъдем
вие бяхте	сте	ще сте/ще бъдете
те бяха	са	ще са/ще бъдат

В рубриката „Занимателна граматика“ е представена схема на образуването на страдателния залог с помощта на миналото страдателно причастие в трите основни времена: сегашно, минало и бъдеще.

2. Задачата упражнява образуването на страдателните форми с причастие. Да се обърне внимание на учениците, че има задължително съгласуване между подлога и причастието в глаголната форма на страдателния залог.

Урокът е научен.

Детето е измито.

Цветята са посадени.

Разказът е прочетен.

Картофите са изпържени.
Кучето е разходено.
Прозорецът е затворен.
Дрехите са прибрани.
Телефонът е изключен.

Млякото е изпито.
Офисите са изчистени.
Вратата е отворена.
Яденето е сготвено.

3. Задачата упражнява образуването на страдателните форми с причастие.

минало време – *бях поканен, бяхте посрещнати, беше получена, бяхме изненадани, беше пуснато*

сегашно време – *сте запознати, са купени, съм роден, сме наградени, е отворен*

бъдеще време – *ще е написана, ще бъде отворен, ще е почистена, ще съм разбран, ще е прочетена*

4. Задачата упражнява образуването на страдателните форми с причастие.

1. Къщата **е** почистена.

Къщата **беше** почистена.

Къщата **ще бъде** почистена.

2. Боклукът **е** изхвърлен.

Боклукът **беше** изхвърлен.

Боклукът **ще бъде** изхвърлен.

3. Цветята **са** полети.

Цветята **бяха** полети.

Цветята **ще бъдат** полети.

4. Домашните **са** написани.

Домашните **бяха** написани.

Домашните **ще бъдат** написани.

5. Храната **е** прибрана.

Храната **беше** прибрана.

Храната **ще бъде** прибрана.

6. Огледалото **е** счупено.

Огледалото **беше** счупено.

Огледалото **ще бъде** счупено.

7. Играчките **са** разхвърляни.

Играчките **бяха** разхвърляни.

Играчките **ще бъдат** разхвърляни.

8. Велосипедът **е** поправен.

Велосипедът **беше** поправен.

Велосипедът **ще бъде** поправен.

5. Задачата упражнява образуването и употребата на страдателните форми с причастие – в сегашно, минало и бъдеще време.

- А. Утре училището **ще бъде затворено.**
- Б. Миналата неделя театърът **беше затворен.**
- В. В момента галерията **е затворена** и няма да можете да я посетите.
- Г. Вчера стаята **беше затворена.**
- Д. През нощта магазините **са затворени.**

6. Задачата упражнява употребата на страдателните форми с причастие и съгласуването по род и число с подлога.

- А. Гостите са поканени**И.**
- Б. Съчинението е написан**О.**
- В. Задачата е решена**А.**
- Г. Соковете са изпити**И.**
- Д. Чашите са измити**И.**
- Е. Кучето е разходен**О.**
- Ж. Прозорецът е затворен.
- З. Чантата ти е отворена**А.**
- И. Условието на задачата е разбран**О.**

7. Задачата упражнява образуването на страдателните форми в сегашно време и съгласуването по род и число с подлога.

- А. Трябва да прочетеш книгата.
– Вече **е прочетена.**
- Б. Трябва да купиш подаръци.
– Вече **са купени.**
- В. Трябва да поканиш Ваня на партито.
– Вече **е поканена.**
- Г. Трябва да приготвиш закуска.
– Вече **е приготвена.**
- Д. Трябва да изпиеш млякото.
– Вече **е изпито.**
- Е. Трябва да подредиш книгите.
– Вече **са подредени.**
- Ж. Трябва да изпереш дрехите.
– Вече **са изпрани.**

8. Задачата упражнява образуването на страдателните форми в сегашно време и съгласуването по род и число с подлога.

- А. Довърши писмото!
– Вече **е довършено.**
- Б. Изпрати теста!
– Вече **е изпратен.**
- В. Заклучи вратата!
– Вече **е заключена.**

- Г. Препиши думите!
– Вече **са преписани**.
- Д. Посрещни гостите!
– Вече **са посрещнати**.
- Е. Поправи грешките!
– Вече **са поправени**.
- Ж. Покани приятелите!
– Вече **са поканени**.

9. Задачата упражнява образуването на страдателните форми в минало време, съгласуването по род и число с подлога и употребата на свършен и несвършен вид.

А. Дълго време четох книгата. – Дълго време книгата **беше четена**.
В неделя вечерта прочетох книгата. – В неделя вечерта книгата **беше прочетена**.

Б. През деня отварях прозореца три пъти. – През деня прозорецът **беше отварян** три пъти.

Днес сутринта отворих прозореца. – Днес сутринта прозорецът **беше отворен**.

В. Всеки ден рисувах картини. – Всеки ден **бяха рисувани** картини.
Днес нарисувах картина. – Днес **беше нарисувана** картина.

Г. Всеки ден изпращах есемеси на приятелите. – Всеки ден **бяха изпращани** есемеси на приятелите.

Вчера изпратих есемес на приятелите. – Вчера **беше изпратен** есемес на приятелите.

Д. През седмицата решавах задачи. – През седмицата **бяха решавани** задачи.

В края на седмицата реших всички задачи. – В края на седмицата **бяха решени** всички задачи.

10. Работа с текст – четене с разбиране, запознаване с новите граматични знания.

А. Четене с разбиране след обяснение на новите думи.

Проектът за построяването на театъра е създаден от българи. НЕ

Ремонтът на театъра след пожара продължава четири години. ДА

Сградата на театъра е възстановена по време на Втората световна война. НЕ

Всеки сезон на трите сцени се играят повече от 600 представления. ДА

Само на 4 ноември 2019 г. между 10 и 13 часа Народният театър посреща гости и жители на столицата. НЕ

Б. Упражнява разпознаването на формите на страдателния залог.

Страдателни глаголни форми в сегашно време

10 – е **открит, е написана, е построен, е унищожена, запазена е, е ремонтиран, е създаден, е разрушено, е възстановена, са изиграни**

В. Упражнява образуването на страдателния залог.

бе открит, бе написана, бе построен, бе унищожена, запазена бе, бе ремонтиран, бе създаден, бе разрушено, бе възстановена, бяха изиграни, бяха посрещани, бяха въведени, бяха продавани

Г. Упражнява значението и употребата на страдателния залог.

ще бъдат посрещани, ще бъдат въведени, ще бъдат продавани

11. Упражнява значението и употребата на страдателния залог.

- А. Съкровището е намирано/е намерено през 1976 г.
- Б. Музеят е открит/е откриван на 6 септември 2010 г.
- В. През 1920 г. писателят е удостоен/е удостояван с престижна награда.
- Г. Домът на композитора е превръщан/е превърнат в музей след смъртта му.
- Д. Магазинът е отворен/е отварян още от 8 часа сутринта.

„Занимателна граматика“ представя образуването на страдателен залог II – възвратни страдателни форми.

12. Упражнява образуването на страдателния залог с възвратни форми на глагола.

- А. Художниците рисуват картини.
– *Картините се рисуват от художниците.*
- Б. Иван отваря прозореца.
– *Прозорецът се отваря от Иван.*
- В. Децата почистват стаята.
– *Стаята се почиства от децата.*
- Г. Учителят пише оценките.
– *Оценките се пишат от учителя.*
- Д. Публиката гледа представлението.
– *Представлението се гледа от публиката.*
- Е. Рожденикът кани гостите.
– *Гостите се канят от рожденика.*

13. Упражнява образуването на отрицателни форми на страдателния залог.

- А. ям – Рибата **не се яде** с ръце.
- Б. пия – Млякото **не се пие** горещо.
- В. удрям – Вратата **не се удря** при затваряне.
- Г. купувам – Щастието **не се купува** с пари.
- Д. пипам – Книгите **не се пипат** с мръсни ръце.
- Е. оставям – Уредите **не се оставят** включени.
- Ж. пиша – Съчинение **не се пише** за няколко минути.

14. Упражнява разпознаването на формите на страдателния залог от двата типа.

А.

1. Домашните <u>са писани</u> от учениците.	3. Домашните <u>се пишат</u> от учениците.
2. Тетрадките <u>са купувани</u> от книжарницата.	Й. Книгите <u>се купуват</u> от книжарницата.
3. Задачите <u>са решавани</u> внимателно.	Д. Задачите <u>се решават</u> внимателно.
4. Вечерята <u>е готвена</u> от майката.	И. Вечерята <u>се готви</u> от майката.
5. Песента <u>е изпълнявана</u> от певица.	В. Песента <u>се изпълнява</u> от певица.
6. Ръцете <u>са мити</u> с вода и сапун.	Б. Ръцете <u>се мият</u> с вода и сапун.
7. Книгите <u>са взети</u> от библиотеката.	А. Книгите <u>се вземат</u> от библиотеката.
8. Подписът <u>е поставян</u> на всяка страница.	Г. Подписът <u>се поставя</u> на всяка страница.
9. Танцът <u>е игран</u> от балерините.	Е. Танцът <u>се играе</u> от балерините.
10. Цветята <u>са подарявани</u> от децата.	Ж. Цветята <u>се подаряват</u> от децата.

Б.

Глаголна форма за страдателен залог от първата колона	Глаголна форма за страдателен залог от втората колона	Основна форма на глагола
<i>са писани</i>	<i>се пишат</i>	<i>пиша</i>
<i>са купувани</i>	<i>се купуват</i>	<i>купувам</i>
<i>са решавани</i>	<i>се решават</i>	<i>решавам</i>
<i>е готвена</i>	<i>се готви</i>	<i>готвя</i>
<i>е изпълнявана</i>	<i>се изпълнява</i>	<i>изпълнявам</i>
<i>са мити</i>	<i>се мият</i>	<i>мия</i>
<i>са взети</i>	<i>се вземат</i>	<i>да взема</i>
<i>е поставян</i>	<i>се поставя</i>	<i>поставям</i>
<i>е игран</i>	<i>се играе</i>	<i>играя</i>
<i>са подарявани</i>	<i>се подаряват</i>	<i>подарявам</i>

15. Работа с текст – слушане с разбиране, откриване на новите граматични знания.

А. Упражнява разбирането на текста след обясняване на новите думи. При- мерни отговори:

Колко пъти до този момент се провежда фестивалът?

До този момент фестивалът се провежда четири пъти.

Колко театрални състава са поканени на фестивала?

На фестивала са поканени трийсет и четири състава.

На коя дата участниците ще узнаят кои ще получат награди?

На 15 април участниците ще узнаят кои ще получат награди.

Б. Упражнява разпознаването на формите за страдателен залог.

В. Упражнява разпознаването на формите за сегашно, минало и бъдеще време в страдателен залог.

1. се открива – сегашно време
2. ще се проведе – бъдеще време
3. бяха поканени – минало време
4. ще бъдат изиграни – бъдеще време
5. ще се проведе – бъдеще време
6. ще бъдат наградени – бъдеще време
7. беше съобщено – минало време
8. ще се обявят – бъдеще време
9. са подготвени – сегашно време

Г. Упражнява значението и употребата на новите граматични знания. Примерни отговори:

В първото изречение действието се извършва в сегашно време.

Във второто изречение действието вече е приключило – минало време.

В третото изречение действието предстои да бъде извършено – бъдеще време.

Д. Преводът на изреченията на езика на страната, в която живеят учениците, ще даде информация с какви граматични средства се изразяват формите на страдателния залог в този език.

Е. Упражнява разграничаването на причастните страдателни форми от съчетанието на глагол *съм* с прилагателно име.

Формите *е свободен* и *са доволни* не са в страдателен залог, защото в тях няма страдателни причастия, а прилагателни имена – *свободен* и *доволни*.

16. Упражнява уменията за тълкуване на думи и изрази в преносно значение, активира асоциативното мислене.

А. Примерни отговори:

Желязото се кове, докато е горещо. – Човек не бива да се бави, когато има възможност да направи нещо успешно, защото скоро обстоятелствата може да се променят и замисленото вече да не е възможно да се направи.

Денят се познава от сутринта. – Ако си ученолюбив като дете, това е знак, че когато пораснеш, ще знаеш много.

Човек се учи, докато е жив. – Ученето за всеки човек продължава до края на живота му: изучаваме различни дялове на науката, учим се да бъдем хора; всеки ден научаваме нещо ново за света около нас, за хората и за нас самите, но знанието е толкова много, че не е по силите на един човек да научи всичко за един живот.

Лоша рана заздравява, но лоша дума не се забравя. – Болестта или нараняването отминава и забравяш за него, но когато обидиш или нараниш някого с думи, той ще помни това завинаги.

Б. Примерни отговори:

Желязото се кове, докато е горещо. – Приятел ме моли да му помогна. Аз ще го направя сега и няма да отлагам, защото по-късно той може да няма нужда от мен.

Денят се познава от сутринта. – Ако едно дете е много упорито и се занимава постоянно например с рисуване, то със сигурност ще стане добър художник.

Човек се учи, докато е жив. – Баба ти се учи да работи на таблет.

Лоша рана заздравява, но лоша дума не се забравя. – Когато някой те обиди с дума и те блъсне да паднеш на земята, раната от падането ще зарасне, но обидата ще помниш цял живот.

Урок 2/1

ФОРМИ НА ПРИТЕЖАТЕЛНИТЕ МЕСТОИМЕНЕНИЯ

Лингвистична информация и методически насоки

Усвояването на формите на притежателните местоимения от чужденците е трудна задача, тъй като формите са много на брой и освен това имат двойна зависимост: притежател – притежавано. Според притежателя (аз, ти, той, тя, то...) избираме съответното притежателно местоимение (мой, твой, негов, неин, негов...), а според притежаваното избираме формата за мъжки, женски, среден род или множествено число. В един урок трябва да се усвоят формите на притежателното местоимение, както и членуването им.

Урочната единица започва с припомняне на кратките притежателни форми, които съвпадат с кратките форми на личното местоимение за дателен падеж. Тук трябва да се припомни на учениците, че кратките форми на притежателното местоимение (ми, ти, му, ѝ, му, ни, ви, им) изискват съществителното, което определят (и стои пред тях), винаги да е членувано, освен това те винаги застават до членуваната дума: ако е само съществително име, стоят след съществителното; ако съществителното име има прилагателно като пояснение, местоимението застава след прилагателното, което задължително е членувано (момиче**ТО ми**, хубаво**ТО ми** момиче, пораснало**ТО ми** хубаво момиче). **НЕ** се членуват само думите, които означават роднински връзки (баща, майка, сестра, брат и т.н.).

Решения на задачите

1. Припомня и упражнява кратките форми на притежателните местоимения.

1. Тази шапка е **на Стоян**. – Шапката **му** е нова.
2. Това палто е **на Мариана**. – Палтото **ѝ** е елегантно.
3. Тези карти са **на Петър и Иван**. – Картите **им** са от цяла Европа.
4. Това е флашката **на учителя по история**. – Флашката **му** е на бюрото.
5. Тези чаши са **на теб и на Михаил**. – Чашите **ви** са пълни със сок.
6. Това куче е **на децата от петия етаж**. – Кучето **им** е весело и игриво.
7. Тези книги са **на мен и на Валентина**. – Книгите **ни** са много интересни.

2. Припомня и упражнява употребата на кратките форми на притежателните местоимения.

1. **Аз** имам **сестра**. – Сестра **ми** е журналистка.

2. Ние си купихме котка. – КоткаТА **ни** е само на един месец.
3. Радостина има приятелка. ПриятелкаТА **й** е от същия клас.
4. Ти и Светла си взехте еднакви якета. – ЯкетаТА **ви** са много скъпи.
5. Валентин има братовчедка. – Братовчедка **му** работи като фризьорка.
6. Ти имаш телефон. – ТелефонЪТ **ти** е нов.
7. Гимнастичките имат нова треньорка. ТреньоркаТА **им** е известна в цяла Европа.

3. Припомня и упражнява кратките форми на притежателното местоимение.

Александър има папагал. ПапагалЪТ **му** е много шарен и забавен. Александър има и по-малък брат, Симеон. Братът **й** МУ не е така забавен, защото е още малък и много плаче. Майката на Александър не работи, но баща **ви** МУ ходи на работа всеки ден и сутрин става много рано. Александър всяка вечер обяснява нещо на Симеон, но брат **им** МУ не може да говори и само се усмихва.

4. Упражнява новите граматични знания.

1. Аз имам телефон. – Този телефон е **мой**.
2. Ти имаш очила. – Тези очила са **твои**.
3. Той има скейтборд. – Този скейтборд е **негов**.
4. Тя има палто. – Това палто е **нейно**.
5. То има играчка. – Тази играчка е **негова**.
6. Ние имаме топка. – Тази топка е **наша**.
7. Вие имате скутер. – Този скутер е **ваш**.
8. Те имат магазин. – Този магазин е **техен**.

5. Лексикална задача.

1. Как се нарича:

братът на бащата? – **чичо**

съпругата на брата на бащата? – **стринка**

братът на майката? – **вуйчо**

съпругата на брата на майката? – **вуйна**

дъщерята на брата/сестрата на майката/бащата? – **братовчедка**

синът на брата/сестрата на майката/бащата? – **братовчед**

6. Лексикална задача – допълва предишната.

баба – дядо

брат – сестра

чичо – стринка

вуйчо – вуйна

братовчед – братовчедка

7. Работа с текст – четене с разбиране.

А. Примерни отговори след обяснение на новите думи:

София и нейните родители живеят в Лондон от пет години.

София разказва за своите роднини: майка, баща, баба, дядо, чичо, стринка, братовчед, вуйчо и вуйна.

Теодор е братовчед на София, а Джино е неговото куче.

Вуйчото и вуйната на София живеят в малка къща с двор и цветя.

Б. Разпознаване на формите на притежателните местоимения.

Слайд 1

Здравейте!

Моето име е София. Казвам се така, защото моите родители са родени в София, България. И днес още моят чичо ми казва „Съфи от София“.

Сега ще ви разкажа колко е голямо моето голямо семейство!

Моята майка се казва Мария, а името на моя баща е Виктор. Ние живеем в Лондон. Преди пет години родителите ми купиха апартамент близо до река Темза и до голям и красив парк. Моята стая в апартамента е най-хубавата и най-слънчевата и затова аз много я харесвам.

Тримата често пътуваме до нашата любима България.

Слайд 2

Моят чичо живее в София заедно с моята стринка и техния син Теодор – братовчед ми, който е по-голям от мен с цели десет години. Ние с него обаче си имаме любими теми за разговор, които са само наши. Моят братовчед има голямо куче – Джино. Когато съм в София, винаги си играя с Джино и задължително участвам в разхождането му.

Моят вуйчо и моята вуйна живеят в Испания, в малка къща. Техният двор е пълен с цветя през по-голямата част от годината. Много харесвам и котката им Кити.

Всички членове на нашето голямо семейство се събираме заедно в лятната ни къща на село в България само през месец август, защото тогава е ваканция.

Слайд 3

Моите баба и дядо живеят в София. Баба ми е лекарка, а дядо ми – адвокат.

Колко е забавно да бъда тяхна гостенка! Аз съм принцесата в къщата, а моите желаниа се изпълняват веднага! Това е само една шега! Обичам да помагам на скъпите ми баба и дядо и да изпълнявам техните молби и заръки.

Колко е хубаво да си бъдеш вкъщи, в България! Всичко е толкова скъпо и е твое!

Притежател	Притежателни местоимения				Кратки форми
	Пълни форми				
	м. р.	ж. р.	ср. р.	мн. ч.	
аз	мой – моя(Т)	моя – мояТА	мое – моеТО	мои – моиТЕ	ми
ти	твой – твоЯ(Т)	твоя – твояТА	твое – твоеТО	твои – твоиТЕ	ти
той	негов – неговИЯ(Т)	негова – неговаТА	негово – неговоТО	негови – неговиТЕ	му
тя	нейн – нейниЯ(Т)	нейна – нейнаТА	нейно – нейноТО	нейни – нейниТЕ	й
то	негов – неговИЯ(Т)	негова – неговаТА	негово – неговоТО	негови – неговиТЕ	му

ние	наш – нашИЯ(Т)	наша – нашаТА	наше – нашеТО	наши – нашиТЕ	ни
вие	ваш – вашИЯ(Т)	ваша – вашаТА	ваше – вашеТО	ваши – вашиТЕ	ви
те	техен – техИЯ(Т)	тяхна – тяхнаТА	тяхно – тяхноТО	техни – техниТЕ	им

В. Упражнява пълните форми на притежателните местоимения и разбира-нето на текста.

Как се казват родителите **на Софѝя**?

Нейната майка се казва Мария, а **нейният** баща се казва Виктор.

Къде се намира апартаментът **на семейството на Софѝя**?

Техният апартамент се намира в Лондон.

Кое е любимото място **на Софѝя и нейните родители**?

Тяхното любимо място е България.

Къде живее чичото **на Софѝя**?

Нейният чичо живее в Сòфия.

Как се казва кучето **на Теодор**?

Неговото куче се казва Джино.

Какво работи дядото **на Софѝя**?

Нейният дядо работи като адвокат.

Кога и къде се събира семейството **на Софѝя**?

Нейното семейство се събира в къщата на село в България през август.

Г. Упражнява преобразуването на пълните форми на местоименията в кратки.

Майка **ѝ** се казва Мария, а баща **ѝ** се казва Виктор.

Апартамент**ЪТ им** се намира в Лондон.

Любимо**ТО им** място е България.

Чичо **ѝ** живее в Сòфия.

Куче**ТО ѝ** се казва Джино.

Дядо **ѝ** работи като адвокат.

Семейство**ТО ѝ** се събира в къщата на село в България през август.

8. Упражнява употребата на пълните форми на притежателните местоимения и лексикални знания. Примерни отговори:

Моята майка е умна, грижовна, усмихната, спокойна и честна.

Моят баща е вежлив, работлив, добродушен, искрен и сериозен.

Моят брат е твърдоглав, умен, общителен и красив.

Моята сестра е мила, весела, сърдечна и чувствителна.

Моят дядо е строг, общителен и открит.

Моята стринка е любезна, нежна и чувствителна.

Моят чичо е усмихнат, приказлив и силен.

Моята вуйна е мълчалива, спокойна и умна.

Моят вуйчо е спокоен, вежлив и внимателен.

Моят братовчед е весел, спокоен и открит.

Моята братовчедка е заядлива и сериозна.

9. Упражнява устната употреба на пълните форми на притежателните местоимения и лексикални знания. Подобно на задача 8.

10. Упражнява образуването и употребата на пълните форми на притежателните местоимения.

Това са Алекс и Михаил, а това е **тяхната** къща.

Това сте ти и Васко, а това са **ваши**те приятели.

Това сме аз и мама, а това е **нашият** подарък.

Това е дядо Никола, а това е **неговият** внук Ники.

Това си ти, а това е **твое**то колело.

Това са вуйчо и вуйна, а това са **техните** деца.

Това сме ние, а това са **нашите** родители.

Това съм аз, а това са **моите** ролери.

Това сте вие, а това е **вашата** стая.

Това е братовчедка ми Соня, а това е **нейното** сако.

11. Упражнява образуването и употребата на пълните форми на притежателните местоимения.

очилата **на дядо** – неговите очила

колата **на вуйчо** – неговата кола

козунакът **на вуйна** – нейният козунак

колелото **на братовчед ми** – неговото колело

стаята **на братовчедка ми** – нейната стая

дворът **на чичо** – неговият двор

цветята **на леля** – нейните цветя

12. Упражнява значението и употребата на пълните форми на притежателните местоимения. Примерни отговори:

Намерих неговите очила под дивана.

Неговата кола е спортна.

Нейният козунак е изключителен.

Неговото колело е счупено.

Нейната стая е просторна.

Влязох в неговия двор.

Набрах от нейните цветя.

13. Упражнява преобразуването на кратките форми на притежателните местоимения в пълни.

Учебниците **ти** са на бюрото.

– **Твоите** учебници са на бюрото.

Закуската **му** е готова.

– **Неговата** закуска е готова.

- Картите **ви** са в чекмеджето.
 – **Вашите** карти са в чекмеджето.
 Тетрадките **й** не са тук.
 – **Нейните** тетрадки не са тук.
 Компютърът **им** не работи.
 – **Техният** компютър не работи.
 Таблетът **ви** е нов.
 – **Вашият** таблет е нов.
 Капучиното **ми** е много горещо.
 – **Моето** капучино е много горещо.
 Приятелите **ни** са весели.
 – **Нашите** приятели са весели.
 Колелото **му** е в гаража.
 – **Неговото** колело е в гаража.
 Якето **й** е за пране.
 – **Нейното** яке е за пране.

14. Упражнява преобразуването на пълните форми на притежателните местоимения в кратки.

- Моят брат** заминава на почивка.
 – **Брат ми** заминава на почивка.
Твоят баща какво работи?
 – **Баща ти** какво работи?
Нейните братовчедки живеят в Мадрид.
 – **Братовчедките й** живеят в Мадрид.
Неговият син учи заедно с тяхната дъщеря.
 – **Синът му** учи заедно с дъщеря им.
 Всяка сутрин срещам **вашия племенник**.
 – Всяка сутрин срещам **племенника ви**.
Къде е нейният чичо?
 – Къде е **чичо й?**
 Миналата седмица с **нашата вуйна** бяхме на урок по танци.
 – Миналата седмица с **вуйна ни** бяхме на урок по танци.
Моята баба и моят дядо не обичат да пътуват със самолет.
 – **Баба ми и дядо ми** не обичат да пътуват със самолет.
Техният вуйчо е капитан на кораб.
 – **Вуйчо им** е капитан на кораб.
Вашите деца още ли ходят на курс по математика?
 – **Деца та ви** още ли ходят на курс по математика?

15. Лексикално упражнение.

Вертикално – търпелив

Хоризонтално – щедър, забавен, весел, вироглав

щедър – не е скъперник и дава от сърце

вироглав – не се вслушва в мнението на другите и върши всичко на своя глава

весел – обича да се смее

забавен – умее да забавлява хората около себе си
търпелив – не действа прибързано и умее да изчаква

16. Работа с текст – слушане с разбиране.

А. Разпознаване на притежателните местоимения под диктовка.

Анна и Ралица живеят в България. И двете са **мои** много добри приятелки. Анна не е висока, но е стройна и атлетична, защото обича да плува. **Нейната** гъста, права коса е кестенява, а очите **й** са сини. Хубавата **й** усмивка я прави много симпатична. Приятелката **ми** е добра и по характер. **Нейното** сърце е състрадателно и отзивчиво. Винаги с радост помага на другите.

Ралица е по-висока от Анна и обича да е в крак с модата. **Нейните** дрехи винаги са съчетани с вкус. Ралица е много красива. Има дълга руса коса. **Нейните** очи са зелени. **Моята** приятелка обаче е доста срамежлива и стеснителна. И двете много ми липсват. Винаги се радвам на **техните** писма и очаквам с нетърпение **нашите** срещи в България през лятото.

Б. Работа с текст – слушане и четене с разбиране след обяснение на новите думи.

	Анна	Ралица
Ръст	висока, стройна, атлетична	висока
Коса	гъста, права, кестенява	дълга, руса
Очи	сини	зелени
Характер	добра, състрадателна, отзивчива	срамежлива, стеснителна

В. Преобразуване и употреба на пълните форми на притежателните местоимения. Примерни отговори:

Казват се Анна и Ралица. – **Техните** имена са Анна и Ралица

Тя има гъста права коса. – **Нейната** коса е гъста и права.

В България имам две много добри приятелки. – **Моите** две много добри приятелки са в България.

(Ралица) Има дълга руса коса. – **Моята** приятелка Ралица има дълга руса коса.

(приятелки) И двете много ми липсват. – **Моите** приятелки много ми липсват.

17. Лексикална задача – значение и употреба на лексика за външността на човека. Примерни отговори:

Във външността на моята приятелка Мария харесвам нейните дълги кестеняви коси, нейното бяло лице, нейните кафяви очи и нейната стройна фигура.

Не харесвам нейния остър нос.

18. Преобразуване и употреба на пълните форми на притежателните местоимения.

А. – Това ли са книгите **на децата**?

– Не, тези са **на учителката**.

– Не разбрах.

– Какво не разбра? Тези книги са **нейни**, а онези са **техни**.

Б. – Това ли е братовчедът **на Георги**?

– Не, този е **на Ани**.

– Не разбрах.

– Какво не разбра? Този братовчед е **неин**, а онзи е **негов**.

В. – Това ли са сестрите **на Антоанета**?

– Не, тези са **на Виолета и Теодора**.

– Не разбрах.

– Какво не разбра? Тези сестри са **техни**, а онези са **нейни**.

Г. – Това ли е баницата **на баба**?

– Не, тази е **на мама и леля**.

– Не разбрах.

– Какво не разбра? Тази баница е **тяхна**, а онази е **нейна**.

Д. – Това ли е раницата **на Силвия**?

– Не, тази е **на учителя по история**.

– Не разбрах.

– Какво не разбра? Тази раница е **негова**, а онази е **нейна**.

19. Четене с разбиране – упражняване на новата граматика.

!!! Формата *мойта* е неправилна, правилната форма е *моЯта*, но е използвана първата форма, за да се запазят римата и ритъмът в песента.

А. Лексикална и граматична задача.

Роднински названия – майка, татко, жена, дете.

Притежателни местоимения – мойта, моето, моя (страна), моя (любов), моя (тъга), моя (страна), моя (прекрасна страна).

Б. Песента „Моя страна, моя България“ по текст на В. Андреев, музика на Е. Димитров и аранжимент на М. Щерев е обявена за песен на столетието и неофициален химн на България, защото е любима на много българи. Добре е учениците да я потърсят в интернет или при възможност да се изслуша в часа.

20. Упражнява писането на български език – текст описание с употреба на притежателни местоимения. Примерен отговор:

Моето семейство не е голямо – аз, мама, тате и моята малка сестра. Ние живеем в Киев. Аз съм на 11 години и уча в украинско училище. Моята майка е най-добрата на света. Тя работи като лекарка в болницата, а моят татко е много добър и винаги е усмихнат, той е капитан на кораб, често не е вкъщи с нас за дълго. През това време много ни липсва. Малката ми сестра е на 3 години и винаги прави пакости.

Моята баба и моят дядо живеят в България. Те са пенсионери. Моят чичо и моята стринка са астрономи. Те живеят в София, но много често ходят на работа в обсерва-

торията на Рожен. Другите ми баба и дядо са от Пловдив. С тях живее и моят вуйчо, който е студент по медицина.

21. Лексикална задача.

работлив като МРАВКА
хитър като ЛИСИЦА
гласовит като СЛАВЕЙ
търпелив като ВОЛ
надут като ПУЯК
бавен като ОХЛЮВ
инатлив като МАГАРЕ
верен като КУЧЕ
мълчалив като РИБА
лукав като ЗМИЯ
страхлив като ЗАЕК

Урок 2/2

ФОРМИ НА ПРИТЕЖАТЕЛНИТЕ МЕСТОИМЕННИЯ (ПРОДЪЛЖЕНИЕ)

Лингвистична информация и методически насоки

В този урок продължава упражняването на формите на притежателните местоимения, като учениците се запознават с въпросителните местоимения за притежание (употребяваме ги, за да питаме за притежателя). Също така тук учениците ще научат и възвратните притежателни местоимения, които много често се бъркат в речта. Да се обърне внимание на съгласуването на въпросите с притежавания обект, на формите *чий* и *чий*, съответно за 3 л. ед. ч. и мн. ч., които може да се объркат както по значение, така и по правопис. Да се обърне внимание на смислоразличителната функция на възвратното притежателно местоимение в случаите: *Иван разхожда своето куче/кучето си* (кучето Е на Иван); *Иван разхожда неговото куче/кучето му* (кучето НЕ Е на Иван, а на Петър, Стоян, детето и т.н.).

Решения на задачите

1. Упражнява кратката и пълната форма на притежателните местоимения.

- А. Вземам учебника **на Елена**. – Вземам нейния учебник. Вземам учебника й.
Б. Вземам учебника **на момичето**. – Вземам неговия учебник. Вземам учебника му.
В. Вземам учебника **на Иван и Елена**. – Вземам техния учебник. Вземам учебника им.
Г. Вземам учебника **на сестра ми**. – Вземам нейния учебник. Вземам учебника й.
Д. Вземам учебника **на приятелите ми**. – Вземам техния учебник. Вземам учебника им.

2. Упражнява употребата на въпросителните местоимения.

А. Това е таблетът на Елена.

– **Чий** е този таблет?

Б. Това е раницата на Ваня.

– **Чия** е тази раница?

В. Това е колелото на Галин.

– **Чие** е това колело?

Г. Това са слушалките на Петя.

– **Чии** са тези слушалки?

Д. Това е детето на Елена Иванова.

– **Чие** е това дете?

Е. Това са книгите на баба ми.

– **Чии** са тези книги?

Ж. Това е телефонът на учителката.

– **Чий** е този телефон?

3. Упражнява употребата на правилната форма на въпросителните местоимения.

А. Чий/Чии са тези дрехи?

Чий/Чии е този стол?

Чие/Чия е това момче?

Чие/Чии са тези слушалки?

Чия/Чие е това момиче?

Б. Чии/Чий е новият лаптоп?

Чии/Чий са тези зимни обувки?

Чие/Чий е голямото легло?

Чия/Чий е книгата с разкази?

Чии/Чия е роклята на жълти цветя?

Чий/Чие е червеният автомобил?

4. Работа с текст – слушане с разбиране и разпознаване на формите на въпросителните местоимения за притежание под диктовка.

Чии са тези тетрадки? Чия е тази хубава синя пола? Чии са чиниите и вилиците върху масата? Чие е онова сухо лепило? Чия е онази красива къща? Чии са хубавите маратонки? Чия е тази хубава червена раница?

5. Употреба на притежателните местоимения – кратки и пълни форми.

А. кожен колан (ти):

Това е **твоят** кожен колан./Това е **коженият ти** колан.

Б. зимен пуловер (той):

Това е **неговият** зимен пуловер./Това е **зимният му** пуловер.

В. мек копринен шал (тя):

Това е **нейният** мек копринен шал./Това е **мекият ѝ** копринен шал.

Г. любим черен анцуг (аз):

Това е **моят** любим черен анцуг./Това е **любимият ми** черен анцуг.

Д. нов спортен екип (то):

Това е **неговият** нов спортен екип./Това е **новият му** спортен екип.

6. Употреба на притежателните местоимения – пълни форми.

А. Нейната работа е да обучава деца. Каква е (той) неговата работа?

Б. Нашата задача е да направим проект. Каква е (вие) вашата задача?

В. Неговото куче е голямо. Какво е (тя) нейното куче?

Г. Твоите очи са сини. Какви са (аз) моите очи?

Д. Моята коса е руса. Каква е (ние) нашата коса?

Е. Неговото лице е красиво. Какви са (те) техните лица?

Ж. Нашият учител е добър. Какъв е (то) неговият учител?

Б. Употреба на притежателните местоимения – кратки форми.

А. Каква е **работата** **ТА** **му**?

Б. Каква е **задача** **ТА** **ви**?

В. Какво е **куче** **ТО** **й**?

Г. Какви са **очи** **ТЕ** **ми**?

Д. Каква е **коса** **ТА** **ни**?

Е. Какви са **лица** **ТА** **им**?

Ж. Какъв е **учител** **ЯТ** **му**?

7. Употреба на притежателните местоимения – кратки и пълни форми.

Това е модерният им апартамент.

Това е **моят** модерен апартамент.

Това е черният му пуловер.

Това е **неговият** черен пуловер.

Това е малката ви внучка.

Това е **вашата** малка внучка.

Това е следващата ни задача.

Това е **нашата** следваща задача.

Това е зеленчуковото ми смути.

Това е **моето** зеленчуково смути.

Това е последният ви проект.

Това е **вашият** последен проект.

Това са добрите ти приятели.

Това е **твоите** добри приятели.

Това е голямата ѝ мечта.

Това е **нейната** голяма мечта.

8. Упражнява възвратното притежателно местоимение.

А. Николай има **скейтборд**.

Николай показва своя/неговия скейтборд. Николай показва скайтборда му/си.

Б. Елена получи **подарък**.

Елена отвори нейния/своя подарък. Елена отвори подаръка ѝ/си.

В. Таня и Петър имат **къща**.

Таня и Петър харесват своята/тяхната къща. Таня и Петър харесват къщата си/им.

Г. Катя и Евелина имат **приятели** в България.

Катя и Евелина се обадиха на техните/своите приятели. Катя и Евелина се обади-
ха на приятелите им/си.

Д. Тодор има нова **кола**.

Тодор се качи на неговата/своята нова кола. Тодор се качи на новата си/му кола.

Е. Калина разглежда **снимките на Милена**.

Калина разглежда своите/нейните снимки. Калина разглежда снимките ѝ/си.

Ж. Стоян кара **колелото на Димитър**.

Стоян кара своето/неговото колело. Стоян кара колелото му/си.

З. Авторът пише за **живота на Васил Левски**.

Авторът пише своя/неговия живот. Авторът пише за живота му/си.

И. Учениците посетиха **къщата на Петя Дубарова**.

Учениците посетиха своята/нейната къща. Учениците посетиха къщата ѝ/си.

Й. За рождения си ден Иван получи нов **телефон**, но го загуби.

Иван загуби своя/неговия телефон. Иван загуби телефона му/си.

9. Упражнява възвратното притежателно и притежателното местоимение.

1. Очите **на Михаил** не са като на дядо му.

Неговите очи не са като на дядо му, но Мишо харесва своите очи.

2. Ръстът **на близнаците** не е като на баща им.

Техният ръст не е като на баща им, но близнаците харесват своя ръст.

3. Носът **на брат ми** не е като на баба.

Неговият нос не е като на баба, но той харесва своя нос.

4. Пръстите **на сестра ми** не са като на мама.

Нейните пръсти не са като на мама, но тя харесва своите пръсти.

5. Усмивката **на брат ми** не е като моята.

Неговата усмивка не е като моята, но той харесва своята усмивка.

6. Фигурата **на Стефан** не е като на баща му.

Неговата фигура не е като на баща му, но той харесва своята фигура.

7. Лицето **на Десислава** не е като на майка ѝ.

Нейното лице не е като на майка ѝ, но Десислава харесва своето лице.

10. Работа с текст – четене с разбиране.

А. Разпознаване на формите на притежателното местоимение.

– притежателните местоимения:

пълни форми – **твоите, нейното, нейните, твоите, твоя, твоите**

кратки форми – **ѝ, ти, ти, ти, ти, ми, ти, ми, ѝ, ни, ѝ**

– възвратните притежателни местоимения:

пълни форми – **своето, своята, своята, своята**

кратки форми – **си, си**

Б. Четене с разбиране – лексикално упражнение.

Зорница прекарва при баба си цяла година. НЕ

Баба ѝ живее във Велико Търново. ДА
Бабата обича да говори с внучката си. ДА
Зорница прилича на баба си, но не и на своята майка. НЕ
Бабата на Зорница прилича на дъщеря си. НЕ
Зорница е умна и амбициозна като майка си. ДА
Внучката казва, че много обича баба си. ДА
Зорница не знае на кого прилича. ДА

В. Четене с разбиране – лексикално упражнение. Примерен отговор:

Зорница е умна и амбициозна като майка си, има нейното лице и сини очи като нейните.

Г. Четене с разбиране – лексикално упражнение. Примерен отговор:

Зорница има висок ръст, дълги пръсти и е красива като баба си.

Д. Уместна употреба на лексиката за описание на външност. Примерен отговор:

Очите ми са като на мама, кафяви, косата ми е кестенява и чуплива като на татко, носът ми е прав, усмивката ми е красива като на мама, ръстът ми е висок като на тате и на дядо.

11. Уместна употреба на лексиката за описание на външност. Примерен отговор:

Моята най-добра приятелка има зелени очи, руса къдрава коса, прав нос, тънки устни, лъчезарна усмивка, висок ръст и дребни зъби.

12. Употреба на кратките форми на възвратното притежателно и на притежателното местоимение.

Яница има модерни цветни маратонки.

Яница харесва модерниТЕ СИ цветни маратонки.

И аз харесвам модерниТЕ Й цветни маратонки.

Ти имаш дълга руса коса.

Ти харесваш дългаТА СИ руса коса.

И аз харесвам дългаТА ТИ руса коса.

Той има хубави сини очи.

Той харесва хубавиТЕ СИ сини очи.

И аз харесвам хубавиТЕ ТИ сини очи.

Ти и Ема имате широка светла стая.

Ти и Ема харесвате широкаТА СИ светла стая.

И аз харесвам широкаТА ВИ светла стая.

Той и Алекс имат нови скъпи енциклопедии.

Той и Алекс харесват новиТЕ СИ скъпи енциклопедии.

И аз харесвам новиТЕ ИМ скъпи енциклопедии.

13. Работа с текст – четене с разбиране.

А. Съставяне на текст по образец. Упражняване на официалното общуване.

Примерен отговор:

Госпожо Делчева,

Искам да Ви покая на една благотворителна акция. С децата от нашия клас решихме да изработваме мартеници, които смятаме да продаваме по случай Първи март в училище на родителите и на учителите. Със спечелените пари ще купим обувки за децата без родители в нашето училище. Каня Ви да се включите в нашата кампания, Вашето участие ще ни бъде от полза за популяризиране на благотворителната акция. Заповядайте в понеделник след часовете във фойето на училището. Ще се радваме да Ви видим.

Учениците от 4.^б клас

Б. Упражняване на официалното и неофициалното общуване.

Чао! се казва:

на мама и татко.

Добър ден! може да се каже:

на мама, татко и госпожата по български език.

Здрасти! ще кажа:

на мама и татко.

Довиждане! може да кажа:

на мама, татко и госпожата по български език.

14. Работа с текст – слушане с разбиране.

А. Разпознаване и правопис на притежателните местоимения под диктовка.

Знаеш ли кой е най-силният мускул в тялото **ти**? Това е езикът. Замисли се само за какво използваш езика **си** – за ядене на сладолед, за пеење на **своята** любима песен. Езикът ти трябва и за да говориш, дъвчеш, поглъщаш, пиеш, пееш и какво ли не още. Не забравяй също така, че благодарение на него усещаш вкуса на храната. Ако погледнеш езика **си** в огледало и се вгледаш внимателно в **неговата** горна част, ще забележиш колко груб и неравен е точно там. Това е така, защото върхът на езика **ти** е покрит със слой от подутини. Част от тях отговаря за вкуса. **Твоят** език никога не почива. Той е постоянно зает – с приказки, със смесване на храни, с преглъщане, с вкусане и с борба с бацилите. Затова пази **своя** език във форма, като го миеш заедно със зъбите **си** и избягваш много топли или много студени храни.

Б. Работа с текст – четене с разбиране. Примерни отговори:

С езика **си** аз говоря, дъвча, поглъщам, пия, пея.

Вкусът на храната усещам с върха на езика **си**.

Езикът ни е зает с приказки, със смесване на храни, с преглъщане, с вкусане и с борба с бацилите.

Ние можем да запазим езика **си** здрав, като го мием заедно със зъбите **си** и избягваме много топли или много студени храни.

В. Самостоятелна работа, търсене на информация в интернет. Устна презентация – говорене.

Урок 3/1

ОБРАЗУВАНЕ НА МИНАЛО СВЪРШЕНО ДЕЯТЕЛНО ПРИЧАСТИЕ

Лингвистична информация и методически насоки

Миналото свършено деятелно причастие участва в образуването на миналото неопределено време, но освен това може да се употребява като пояснение към съществителното. Необходимо е, преди да се пристъпи към изучаването на перфекта, учениците да усвоят образуването и употребата на причастието, което влиза в неговата форма.

Решения на задачите

1. Припомня формите на глагола за минало свършено време, тъй като от тях се образуват формите на изучаваното причастие. Да се обърне внимание на учениците, че глаголите в упражнението са повече от необходимите за примерите. Целта е те да се ориентират правилно в значението на глаголите и на примерните изречения.

1. Вчера Михаил **прочете** първата книга за Хари Потър.
2. Сутринта децата **ядоха** кроасани и мляко.
3. Ти и Светла **направихте** ли проекта по химия?
4. Миналата година аз и брат ми **участвахме** в кампанията „Да изчистим България за един ден“.
5. Аз **тръгнах** на училище на 15 септември.
6. Вие **се гмуркахте** в басейна цяла неделя.
7. Снощи Василена **си легна** много рано, защото **беше** уморена.
8. В събота аз **играх** футбол с моя приятел Васил.
9. Христо, през почивните дни **кара** ли ролери?
10. Преди два дни моят баща **отиде** в командировка.

2. Упражняване на образуването на миналото деятелно причастие.

Мъжки род	Женски род	Среден род	Множествено число
измил	измила	измилО	измилИ
изтриЛ	изтрила	изтриЛО	изтриЛИ
приготвиЛ	приготвила	приготвило	приготвилИ
изпиЛ	изпила	изпило	изпиЛИ
излекувалЛ	излекувала	излекувалО	излекували
откриЛ	открила	откриЛО	откриЛИ
родил се	родила се	родилО се	родилИ се

<i>спечелиЛ</i>	спечелила	<i>спечелиО</i>	<i>спечелиИ</i>
решил	<i>решила</i>	<i>решилО</i>	<i>решилИ</i>
<i>слязЪЛ</i>	<i>слязА</i>	<i>слязО</i>	слезли
<i>оставиЛ</i>	<i>оставиА</i>	оставило	<i>оставиИ</i>
събул	<i>събула</i>	<i>събулО</i>	<i>събули</i>
<i>поставиЛ</i>	<i>поставиА</i>	<i>поставиО</i>	поставили
видял	<i>видяла</i>	<i>видялО</i>	<i>видели</i>
<i>казаЛ</i>	<i>казаА</i>	казало	<i>казали</i>
<i>съблякЪЛ</i>	<i>съблякА</i>	<i>съблякА</i>	съблекли
<i>затвориЛ</i>	<i>затвориА</i>	затворило	затвориИ
<i>попитаЛ</i>	попитала	<i>попиталО</i>	<i>попитали</i>
победил	<i>победила</i>	<i>победилО</i>	<i>победили</i>
измислил	<i>измислила</i>	<i>измислилО</i>	<i>измислили</i>

3. Упражнява образуването на миналото деятелно причастие от съответния глагол.

реших – решил
 открих – открил
 събух – събул
 поставих – поставил
 добавих – добавил
 допълних – допълнил
 казах – казал
 затворих – затворил
 ударих – ударил
 играх – играл
 победих – победил
 измислих – измислил
 изтрих – изтрил
 спечелих – спечелил
 приготвих – приготвил
 изпих – изпил
 оставих – оставил
 излекувах – излекувал
 попитах – попитал
 родих се – родил се
 усмигнах се – усмигнал се
 преведох – превел

4. Упражнява разпознаването на глагола, от който е образувано миналото деятелно причастие.

приели – да приема

изяла – да **изям**
 купила – да **купя**
 показал – да **покажа**
 казали – да **кажа**
 разбрала – да **разбера**
 прочели – да **прочета**
 измили – да **измия**
 приела – да **приема**
 получило – да **получа**
 викал – **викам**
 видял – да **видя**
 яла – **ям**
 приел – да **приема**
 влезли – да **взема**

5. Работа с текст – четене с разбиране.

А. Четене с разбиране след обясняване на непознатите думи.

Първата славянска азбука е кирилицата, а втората е глаголицата. НЕ
 Текстът на химна за 24 май е написан през 18. век от Стоян Михайловски. НЕ
 Музиката към химна за 24 май е създадена от Панайот Пипков. ДА
 Кирилицата е създадена в България. ДА
 Днес кирилицата е разпространена в целия свят. ДА
 Кирилицата е официална азбука на Европейския съюз. ДА

Б. Разпознаване на формите на миналото деятелно причастие.

празнувал, написал, превърнала, съчинил, казал, бил, се наричала, получили,
 възлагал, превърнали, променило, превели, записали, създали, възникнала

В. Разпознаване на глагола, от който е образуваната форма на миналото деятелно причастие.

глагол – минало свършено деятелно причастие	
празнувам – <i>празнувал</i> получа – получили превърна – превърнала	кажа – <u>казал</u> сляза – <u>слязъл</u> се наричам – се наричала
възлагам – възлагал превода – превели събуя – <u>събул</u> (липсва в текста)	запиша – записали създам – създали изям – <u>изял</u>
напиша – написал получа – получили отворя – <u>отворил</u>	съчина – съчинил постигна – <u>постигнал</u> съм – бил
превърна – превърнали възникна – възникнала съблека – <u>съблякъл</u>	променя – променило стрелям – <u>стрелял</u> дойда – <u>дошъл</u>

Г. Разпознаване на глагола, от който е образуваната форма на миналото деятелно причастие.

празнувал – празник/празнувам

съчинил – съчиня/съчинение

превел – преведа/превод

записал – запис/запиша

Д. Образуване на миналото деятелно причастие.

чества – чествал, се нарича – се наричал, се свързва – се свързвал, пишат – писал, стана – станал, присъстват – присъствал, обявява – обявявал

6. Разпознаване на формите на миналото деятелно причастие сред други класове думи със същия корен – сродни думи.

А.

учил	учител
писал	писател
чел	читател
създал	създател
владял	владетел
управлявал	управител
строил	строител

Б. Примерен отговор:

Думите в дясната колона не са минало свършено деятелно причастие, защото не са образувани от глагол.

7. Работа с текст – слушане с разбиране, разпознаване и правилно писане на думи под диктовка.

В град Плиска можем да си направим незабравима **разходка** сред буквите от кирилицата. В първата българска столица се намира уникален по рода си **музей**, наречен „Дворът на кирилицата“. Първото, което се разкрива пред погледа, когато влезем в Двора на кирилицата, са високите над 2 м букви от кирилската **азбука**. Това е единственият в света паметник на кирилицата. Музеят представя българската история по интересен и различен начин. Шест от буквите изписват името на първата българска столица Плиска, а другите букви не само подсказват **думи** от българския език, които започват със съответната буква, но и внушават хармонията между човешкия и природния свят. Широки външни каменни стъпала отвеждат към втория етаж на музея, където виждаме зала, **която** се казва „Българска слава“. Там историческият разказ продължава с най-славните български владетели, които са превърнали Първата българска държава в непобедима европейска сила. Всички те представляват восъчни фигури и ни връщат към корените ни. Специално място заема **фигурата** на княз Борис I. С него се свързва разпространението на славянската писменост в България. На същия етаж откриваме и сцената с трима от учениците на Кирил и Методий.

А. Работа с текст – четене с разбиране.

А) къде се намира

Б. Работа с текст – четене с разбиране.

В) природни обекти

В. Разпознаване на миналото свършено деятелно причастие.

превърнали

Г. Образуване на миналото свършено деятелно причастие.

1. *можем (мн. ч.) – могли (мн. ч.)*

2. *се намира (ед. ч.) – се намирал (м. р. ед. ч.)*

3. направим – направили

4. се разкрива – се разкривал

5. влезем – влезли

6. са – били

7. е – бил

8. представя – представил

9. изписват – изписвали

10. подсказват – подсказвали

11. започват – започвали

12. внушават – внушавали

13. отвеждат – отвеждали

14. виждаме – виждали

15. се казва – се казвал

16. продължава – продължавал

17. представляват – представлявали

18. връщат – връщали

19. заема – заемал

20. се свързва – се свързвал

21. откриваме – откривали

Урок 3/2

ИЗРАЗЯВАНЕ НА МИНАЛО ДЕЙСТВИЕ. МИНАЛО СВЪРШЕНО И МИНАЛО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ

Лингвистична информация и методически насоки

Образуването и употребата на миналото неопределено време са във фокуса на този урок. Миналото неопределено време се използва паралелно с миналото свършено време в текста, затова и употребата на двете времена е обвързана в урока.

Решения на задачите

1. Припомня образуването на минало свършено време.

- А. Сега **чета** интересна книга.
- Б. Сега ти **пиша** имейл.
- В. Сега Здравко **закусва** рано.
- Г. Сега аз и Здравко **говорим** по телефона.
- Д. Сега ти и Здравко **учите** урока.
- Е. Сега Здравко и Ива **играят** в парка.

2. Упражнява образуването на формите за минало неопределено време.

- четох – аз **съм чел/чел съм**
- писахте – вие **сте писали/писали сте**
- рисуваха – те **са рисували/рисували са**
- говорихме – ние **сме говорили/говорили сме**
- научи (тя) – тя **е научила/научила е**
- ходи (то) – то **е ходило/ходило е**
- обядвахте – вие **сте обядвали/обядвали сте**
- постигнах – аз **съм постигнал/постигнал съм**
- изми (той) – той **е измил/измил е**
- събраха се – те **са се събрали/събрали са се**
- върнах се – аз **съм се върнал/върнал съм се**
- разбра (ти) – ти **си разбрал/разбрал си**
- вдигнахме – ние **сме вдигнали/вдигнали сме**
- застанах – аз **съм застанал/застанал съм**
- украси (ти) – ти **си украсил/украсил си**
- изядоха – те **са изяли/изяли са**
- запознахме се – ние **сме се запознали/запознали сме се**
- прие (той) – той **е приел/приел е**

3. Упражнява лексикалната компетентност и значението и употребата на формите за минало неопределено време. Преди да започнат работа, на учениците трябва да се обърне внимание, че в 3 л. ед. ч. словоредът на глаголите **със се е друг:**

Той се е облякъл./Облякъл се е. Примерни отговори:

- А. Никола е измил зъбите си.
- Б. Петя и Надя са се снимали.
- В. Тодор се е събудил преди Камелия.
- Г. Момчетата са се разхождали в парка.
- Д. Калоян се е обадил на Наталия.
- Е. Калина се е срещнала с Димитър.

4. Упражнява образуването на минало неопределено време.

- А. **Чел съм** тази книга.
- Б. **Решил си** тази задача. (ти)
- В. **Закусил е** сандвич. (той)

- Г. Гледали сме този филм.
- Д. Пели сте тази песен.
- Е. Играли са футбол в парка.
- Ж. Ятото птици са отлетели.
- З. Момчето е заспало.
- И. Сестра ти се е събудила.

5. Упражнява образуването на минало неопределено време и лексикалната компетентност на учениците.

- А. Николай е затворил вратата.
- Б. Те са закусили баница със сирене.
- В. Катя е прочела целия разказ.
- Г. Майка ми е станала рано сутринта.
- Д. Гостите са се качили по стълбите, а не с асансьора.
- Е. Виктория е плувала в басейна.
- Ж. Кирил и Емил са отишли в библиотеката.
- З. Момчето си е облякло пижамата.
- И. Слънцето вече е изгряло.
- Й. Таня е заспала дълбоко.
- К. Баба е била голяма красавица като млада.

6. Работа с текст – четене с разбиране.

А. Разбиране на текста след обясняване на новите думи. Примерни отговори:

1. Владимир Димитров получава прозвището Майстора в Рисувалното училище в София, тъй като се е обръщал към своите колеги по този начин.
2. Той рисува военни сцени по време на Първата световна война, в която е участвал като военен художник.
3. Той е уважаван от всички заради доброто си сърце и големия си талант.
4. Хората са го запомнили като тих, скромен и изключително трудолюбив човек.

Б. Разпознаване на формите за минало неопределено време.

е останал, имал е, е работил, са забелязали, е попаднал, се е оказала, е учил, са дарили, получил е, се е обръщал, си се справил, са спечелили, са започнали, живял е, е рисувал, посетил е, е представил

В. Упражнява образуването на формите за минало неопределено време от формата на глагола в сегашно време.

остана – е останал, получа – получил е, спечеля – са спечелили, справя се – си се справил, обръщам се – се е обръщал, работя – е работил, уча – е учил, представя – е представил, даря – са дарили, посеща – посетил е, рисувам – е рисувал, живея – живял е, започна – са започнали, забележа – са забелязали, имам – имал е, окажа се – се е оказала, попадна – е попаднал

Г. Упражнява образуването на формите за всички лица и числа. Примерни отговори:

аз съм останал, -а, -о
ти си останал, -а, -о
той е останал
тя е останала
то е останало
ние сме останали
вие сте останали
те са останали...

7. Упражнява образуването на *ли*-въпроси с форми на минало неопределено време.

- А. **Ива** не иска да вечеря. – Още ли **не е вечеряла**?
- Б. **Димитър** не иска да заспи. – Още ли **не е заспал**?
- В. **Петър** не иска да стане. – Още ли **не е станал**?
- Г. **Учениците** не искат да влязат. – Още ли **не са влезли**?
- Д. **Калоян** не иска да яде. – Още ли **не е ял**?
- Е. **Елена** не иска да обясни. – Още ли **не е обяснила**?
- Ж. **Момичетата** не искат да разкажат. – Още ли **не са разказали**?
- З. **Кучето** не иска да излезе. – Още ли **не е излязло**?

8. Упражнява словоредата на формите за минало неопределено време с кратките форми на личното местоимение за винителен падеж.

- А. Научи ли си урока?
– Да, вече съм го научил. Не, още не съм го научил.
- Б. Прочете ли писмото?
– Да, вече съм го прочел. Не, още не съм го прочел.
- В. Разгледа ли снимките?
– Да, вече съм ги разгледал. Не, още не съм ги разгледал.
- Г. Купихте ли подаръка?
– Да, вече съм го купил. Не, още не съм го купил.
- Д. Украси ли елхата?
– Да, вече съм я украсил. Не, още не съм я украсил.
- Е. Подреди ли си учебниците?
– Да, вече съм ги подредил. Не, още не съм ги подредил.
- Ж. Пригответе ли си раницата?
– Да, вече съм я приготвил. Не, още не съм я приготвил.
- З. Изми ли си ръцете?
– Да, вече съм ги измил. Не, още не съм ги измил.
- И. Поканихте ли гостите?
– Да, вече съм ги поканил. Не, още не съм ги поканил.
- Й. Изхвърлихте ли боклука?
– Да, вече съм го изхвърлил. Не, още не съм го изхвърлил.

9. Упражнява словоредата на отрицателните форми за минало неопределено време.

- А. Гледал ли си български филм?
– Никога не съм гледал.
- Б. Ходила ли си на балет?
– Никога не съм ходила.
- В. Виждал ли си лебеди на плажа?
– Никога не съм виждал.
- Г. Пътували ли сте до Прага?
– Никога не сме пътували.
- Д. Летял ли си със самолет?
– Никога не съм летял.
- Е. Плувал ли си в океана?
– Никога не съм плувал в океана.
- Ж. Качвала ли си се на виенско колело?
– Никога не съм се качвала.
- З. Посещавали ли сте Делфинариума във Варна?
– Никога не сме посещавали Делфинариума.
- И. Били ли сте на екскурзия в Чили?
– Никога не съм бил.

10. Упражнява употребата на минало неопределено време.

- А. Вероятно някой **я** е отворил.
- Б. Вероятно някой **го** е купил.
- В. Вероятно някой **ги** е подредил.
- Г. Вероятно някой **го** е разходил.
- Д. Вероятно някой **ги** е измил.
- Е. Вероятно някой **я** е оставил (на масата).
- Ж. Вероятно някой **го** е изпил.
- З. Вероятно някой **я** е изял.
- И. Вероятно някой **ги** е поправил.
- Й. Вероятно някой **го** е забравил (на бюрото).
- К. Вероятно някой **го** е изтрил.

11. Упражнява образуването и употребата на минало неопределено време.

- А. Христо Ботев **е бил** български поет и революционер.
- Б. Учениците на Кирил и Методий **са създали** кирилицата.
- В. България **е участвала** в Първата световна война.
- Г. Войната **е продължила** четири години.
- Д. Битката **се е водила** на връх Шипка.
- Е. Цар Симеон **е учил** в Магнаурската школа.

12. Упражнява образуването и употребата на минало неопределено време.

Старото име на град Несебър **е било** Месемврия. Градът **е възникнал** върху основите на древно рибарско селище и **е влязъл** в пределите на Българската държава

през 812 г., когато хан Крум **е завладял** Месемврия. По същото време **са започнали** да го наричат с днешното му име – Несебър.

13. Работа с текст – слушане с разбиране.

А. Четене/слушане с разбиране след обясняване на новите думи.

Совите се държат странно. ДА

Совите ловуват през деня. НЕ

Джим Макгъфин е говорител по телевизията, а Тед е метеоролог. НЕ

Метеорологът съобщава, че тази вечер ще има валежи от сови. НЕ

Вечерта ще вали дъжд. ДА

Предстои порой от падащи звезди. НЕ

Б. Разпознаване на формите за минало неопределено време.

са проявили, са летели, са променили, са се държали, е имало, са отпразнували

В.

Глагол в сегашно време	Глагол в минало неопределено време			
	м. р.	ж. р.	ср. р.	мн. ч.
да проявя	е проявил	е проявила	е проявило	са проявили
летя	е летял	е летяла	е летяло	са летели
да променя	е променил	е променила	е променило	са променили
се държва	се е държал	се е държала	се е държало	са се държали
имам	е имал	е имала	е имало	са имали
да отпразнувам	е отпразнувал	е отпразнувала	е отпразнувало	са отпразнували

Г. Упражнението има за цел учениците да направят сравнение между това време в българския език и граматичните средства, с които то се изразява в езика на страната, в която се провежда обучението.

14. Упражнява образуването и употребата на минало неопределено време.

А. Нарисува ли картината?

– Какво каза **Николай**?

– Каза, че вече **е нарисувал** картината.

Б. Закуси ли?

– Какво каза **Ваня**?

– Каза, че вече **е закусила**.

В. Взе ли си раницата?

– Какво каза **Стоян**?

– Каза, че вече **си е взел** раницата.

Г. Покани ли децата?

– Какво каза **Вера**?

– Каза, че вече **е поканила** децата.

Д. Посетихте ли музея?

– Какво казаха **Надя и Ива**?

– Казаха, че вече **са посетили** музея.

Е. Купиха ли плодове?

– Какво казаха **децата**?

– Казаха, че вече **са купили** плодове.

Ж. Обядвахте ли?

– Какво казаха **Петър и Цветан**?

– Казаха, че вече **са обяждали**.

З. Върнаха ли се от екскурзията?

– Какво казаха **учениците**?

– Казаха, че вече **са се върнали** от екскурзията.

15. Упражнява преобразуването на пряка в непряка реч и на форми на глагола за минало свършено време във форми за минало неопределено време.

Светослав: Кога спечели златния медал?

Георги: Получих го миналата година на състезанието по гребане.

Светослав попита Георги кога **е спечелил** златния медал.

Той му отговори, че **го е получил** миналата година на състезанието по гребане.

Деси: Купи ли бонбони и сладолед?

Ана: Не, не купих бонбони, защото са вредни за зъбите.

Деси попита Ана дали **е купила** бонбони и сладолед.

Тя ѝ отговори, че **не е купила**, защото са вредни за зъбите.

Катя: Защо не дойде вчера на срещата?

Николай: Не дойдох, защото се успах.

Катя попита Николай защо **не е дошъл** вчера на срещата.

Той ѝ отговори, че **не е дошъл**, защото **се е успал**.

Василена: Къде бяхте на почивка миналата година?

Ангелина: Ходихме в Перу.

Василена попита Ангелина къде **са били** на почивка миналата година.

Тя ѝ отговори, че **са ходили** в Перу.

Атанас: Вчера скараха ли ти се за закъснението?

Милена: Не, мама не ми се скара.

Атанас попита Милена дали вчера **са ѝ се скарали** за закъснението.

Милена му отговори, че майка ѝ **не ѝ се е скарала**.

ОТНОСИТЕЛНИ МЕСТОИМЕНЕНИЯ

Лингвистична информация и методически насоки

Относителните местоимения са изучени в 5. клас: образуване, значение, употреба. Тук се прави обобщение на знанията отпреди две години. Това са местоимения за лица и предмети, за признаци, за притежание.

Решения на задачите

Урокът започва с припомняне на информацията от 5. клас.

1. Упражнява относителните местоимения.

А. Упражнява употребата на относителните местоимения за лица в м. р. ед. ч. *който* и *когото*.

Видях учителя, **който** ни преподава по история.
 Срегнах мъжа, с **когото** се запознах на екскурзията.
 Това е спортистът, **когото** наградиха на състезанието.
 Познавам спортиста, **който** спечели златен медал.
 Това е най-добрият човек, **когото** познавам.
 Поздравих продавача, от **когото** си купих плодове.
 Запознах се с актьора, **който** ще играе в пиесата.

Б. Упражнява употребата на относителните местоимения за лица и предмети в м. р. ед. ч. *който* и *когото*. *Който* се употребява за лица и предмети, докато *когото* се употребява само за лица.

Разглеждам града, за **който** учихме по география.
 Това е братовчед ми, с **когото** се виждам рядко.
 Подариха ми лаптоп, **който** струва много пари.
 Това е любимият ми кон, **който** много обичам да яздя.
 Емил е моят съученик, за **когото** ти разказвах.
 Гледах филма, за **който** ми разказа вчера.
 Харесвам таблета, **който** ми подариха.

В. Упражнява употребата на относителните местоимения за лица и предмети в ж. р. и ср. р. ед. ч. и всички в мн. ч. – *която*, *което*, *които*.

Татко се върна в къщата, **която** е живял.
 Пътуваме към селото, **което** се намира в планината.
 Запознах се с момичето, с **което** ще седя на един чин.
 Режа зеленчуците, **които** ще готвим с татко.
 Реших задачите, **които** имаме за домашно.
 Снимах кучето, **което** хваща топката с уста.
 Госпожа Колева е жената, **която** срещнах в библиотеката.

Г. Упражнява употребата на относителните местоимения за лица и предмети и някои относителни наречия – който, която, което, когото, където.

Спомних си градината, **където** се срещнахме.

Спомних си градината, **в която** се срещнахме.

Това е учебникът, **от който** ще учим тази година.

Това е учителят, **от когото** ще научим много.

Видях чантата, **с която** вчера дойде.

Видях жената, **с която** вчера дойде.

Разказвах за детето, **с което** си играх.

Разказвах за колелото, **с което** си играх.

Д. Упражнява употребата на относителните местоимения за признаци и някои относителни наречия – какъвто, каквато, каквото, каквито, колкото.

Атанас е отличен ученик, **какъвто** е бил и баща му.

Стоян има същата коса, **каквато** има и майка му.

Децата са такива, **каквито** са и родителите им.

Евгени слуша такава музика, **каквато** му харесва.

Той ще стане такъв, **какъвто** сам пожелае.

Задачата не е толкова трудна, **колкото** изглежда.

Какъвто подарък си пожелаеш, такъв ще получиш.

Каквото* си пожелаеш, това ще получиш.

Вземам от библиотеката толкова книги, **колкото** мога да прочета.

**Замества предмет, не е за признак.*

Е. Упражнява употребата на относителните местоимения за принадлежност – чийто, чиято, чието, чиито.

Това е Иван, **чиито** родители работят в офиса.

Познавам писателя, **чийто** роман четох през лятото.

Видях жената, **чиято** дъщеря е в моя клас.

Прочетох стихотворение, **чиято** авторка е получила награда.

Това са семейство Петрови, **чието** дете спечели състезанието.

2. Упражнява употребата на относителните местоимения като съюзни думи в сложното изречение.

А. За лица и предмети.

Гледах пиеса. **В пиесата** участва известна актриса.

Гледах пиеса, **в която** участва известна актриса.

Получих писмо. **Писмото** е изпратено от моята приятелка.

Получих писмо, **което** е изпратено от моята приятелка.

Говорях с Емилия. **С Емилия** се запознах през лятото.

Говорях с Емилия, **с която** се запознах през лятото.

Ще се обадя на Иван и Емил. **Иван и Емил** са в моя клас.
Ще се обадя на Иван и Емил, **които** са в моя клас.

Качих се на автобуса. **Автобусът** тръгва в 9 часа.
Качих се на автобуса, **който** тръгва в 9 часа.

Ще посетим музея. **За музея** учихме в училище.
Ще посетим музея, **за който** учихме в училище.

Б. За признаци.

Ива е отлична ученичка. **Такава ученичка** е била и нейната баба.
Ива е отлична ученичка, **каквато** е била и нейната баба.

Камен и Дора слушат музика. **Такава музика** харесват.
Камен и Дора слушат музика, **каквато** харесват.

Елена е упорита. **Такава** е и баба ѝ.
Елена е упорита, **каквато** е и баба ѝ.

Катя носи елегантни дрехи. **Такива дрехи** е носила и майка ѝ.
Катя носи елегантни дрехи, **каквито** е носила и майка ѝ.

Димитър се интересува от филми. **От такива филми** се е интересувал и дядо му.
Димитър се интересува от филми, **от каквито** се е интересувал и дядо му.

В. За притежание.

Това е Красимира. **Нейната майка** е учителка.
Това е Красимира, **чиято майка** е учителка.

Представям ти семейство Иванови. **Техните деца** учат в същото училище.
Представям ти семейство Иванови, **чиито деца** учат в същото училище.

Това е Надя. **За нейната сестра** ти говорих вчера.
Това е Надя, за **чиято сестра** ти говорих вчера.

Поканих Петър. **Неговите брат и сестра** учат в Чехия.
Поканих Петър, **чиито брат и сестра** учат в Чехия.

Говорих с учениците. **Техните родители** работят в завода.
Говорих с учениците, **чиито родители** работят в завода.

Запознах се с госпожа Михова. **Нейното дете** е съученик на сина ми.
Запознах се с госпожа Михова, **чието дете** е съученик на сина ми.

3. Упражнява съставянето на изречения с изучаваните местоимения. Примерни отговори:

Взех изпита, за който се готвих няколко седмици.
Говорих с преподавателя, когото много уважавам.
Купих си книгата, която търсих цял месец.
Видях приятелката, която не съм виждала дълго.
Погледнах детето, което викаше с цяло гърло.
Изядох реването, което ми дадоха.
Изхвърлих топките, които се бяха спугали.
Поканих децата, които ми бяха най-близки.
Не съм имал часовник, какъвто видях на витрината.
Ти си човек, какъвто не съм познавал досега.
Искам да ми купите рокля, каквата аз си харесам.
Ти си красива, каквата е и актрисата в новия български филм.
Те имат интелигентно дете, каквото искат всички родители.
Изпих твоето вкусно капучино, каквото умееш да правиш само ти.
Изхвърлиха всички счупени играчки, каквито никое дете не харесва.
Помогнах на децата, чийто баща се беше отдалечил.
Взех си чадъра, чиято дръжка беше поправена.
Повиках момчето, чието име беше написано на дъската.
Видях ютубъра, чиито фенове се бяха събрали на площада.
Имах толкова пари, колкото ми трябваша.

4. Работа с текст – четене с разбиране.

А. Четене с разбиране след обясняване на новите думи.

Първият трамвай се появява в България преди първия автобус. ДА
За изработването на първите автобуси в България са използвани линейки. ДА
Първият тролей се появява в София преди първия трамвай. НЕ
Метростанции са изградени в няколко града на страната. НЕ
В България може да се пътува и с въздушен транспорт. ДА

Б. Упражнява значението и употребата на относителните местоимения.

през които – годините
каквато – такава
което – средство
в която – каросерия
които – детайли
каквито – майстори
която – каруца
която – линия
които – гари
чиято – линия
в която – работилница
какъвто – автобус
което – разписание

които – трамваите
на които – тролейбусите
които – хората
които – автомобили
от които – летища
какъвто – транспорт
които – тези (пристанищата)

В. Лексикално упражнение. Учениците трябва да познаят думата по изображението на снимката.

каруца, маршрутка, влак, тролей, трамвай, автобус, мотриса в метрото, линейка, кораб, метростанция, морска гара, гара, автогара

Урок 4/2

ОТНОСИТЕЛНИ МЕСТОИМЕНЕНИЯ И НАРЕЧИЯ

Лингвистична информация и методически насоки

Относителните наречия са изучени в 5. клас: образуване, значение, употреба. Тук се прави обобщение на знанията отпреди две години. Това са наречия за време, начин, място, местоимение за количество. Урокът започва с припомняне на изученото в 5. клас.

Решения на задачите

1. Припомня употребата на относителните наречия.

- А. Това е къщата, **където** живяхме цяла година.
- Б. Това е къщата, **в която** живяхме цяла година.
- В. Ще направя мъфините, **както** ги харесваш.
- Г. Нощта настъпва, **когато** Слънцето залезе.
- Д. Ще прекарам ваканцията в Казанлък, **където** живеят баба и дядо.
- Е. Ще ти се обадя, **когато** се прибера от училище.
- Ж. Ще се облека така, **както** аз реша.
- З. Излизам на разходка, **когато** не вали дъжд.

2. Упражнява съставянето на сложно съставно изречение с помощта на относително наречие.

А. Ходих в Рилския манастир. **Тогав**а бях в България.
Ходих в Рилския манастир, **когато** бях в България.

Б. Ще реша задачата. **Така** ми показва учителят.
Ще реша задачата, **както** ми показва учителят.

В. Ще живея в град. **Там** ще се чувствам добре.
Ще живея в град, **където** ще се чувствам добре.

Г. Помагам ти с уроците. **Така** ти ми помагаш със задачите.
Помагам ти с уроците, **както** ти ми помагаш със задачите.

Д. Птиците отлитат на юг. **Там** по същото време на годината е топло.
Птиците отлитат на юг, **където** по същото време на годината е топло.

Е. Обичам да слушам музика. **Тогава** вече съм си научил уроците.
Обичам да слушам музика, **когато** вече съм си научил уроците.

3. Упражнява съставянето на сложно съставно изречение с помощта на относително наречие. Примерни отговори:

Тръгваме тогава, когато каже тате.

Това лято ще ходим в Бразилия, където не съм била никога.

Мама винаги прави кекса, както аз го обичам.

4. Проверява лексикалната компетентност на учениците относно значението на относителните местоимения. Примерни отговори:

Обичам да се забавлявам, когато аз реша. – Показва времето на забавлението.

Обичам да се забавлявам, където аз реша. – Показва мястото на забавлението.

Обичам да се забавлявам, както аз реша. – Показва начина на забавление.

Обичам да се забавлявам, колкото аз реша. – Показва „количеството“ на забавлението.

5. Създава умения за редактиране (с цел избягване на повторение) на подчинено определително изречение в обособена част чрез трансформация и употреба на причастие.

1. **който работи** на бензин –
работещ на бензин

2. **които побират** от 100 до 150 пътници –
побиращи от 100 до 150 пътници

3. **който може да плава** под вода –
плаващ под вода

4. **който използва** за придвижване силата на вятъра –
използващ за придвижване силата на вятъра

5. **който пътува** изцяло или отчасти под земята –
пътуващ изцяло или отчасти под земята.

6. **които издържат** на високо натоварване –
издържачи на високо натоварване

7. **която използва** коли с парен двигател –
използваща коли с парен двигател

6. Създава умения за редактиране (с цел избягване на повторение) на подчинено определително изречение в обособена част чрез трансформация и употреба на минало страдателно причастие.

1. **които са предназначени** за превоз на товари между двата края на континента –

предназначени за превоз на товари между двата края на континента

2. **което е построено** през 1875 г. от френски инженери –

построено през 1875 г. от френски инженери

които са били теглени от животни –

теглени от животни

3. **което е пуснато** в движение през 1897 г. –

пуснато в движение през 1897 г.

4. **която е изработена** от метал през 1798 г. –

изработена от метал през 1798 г.

5. **която е построена** през 1863 г. –

построена през 1863 г.

6. **които са открити** от археолози –

открити от археолози

7. Създава умения за редактиране (с цел избягване на повторение) на подчинено определително изречение в обособена част чрез трансформация и употреба на минало свършено деятелно причастие.

1. **който е обиколил** света... –

обиколил света...

2. **който е пристигнал** от чужбина... –

пристигнал от чужбина...

3. **което е довело** до създаването на съвременния автомобил... –

довело до създаването на съвременния автомобил...

4. **който е прелетял** със самолет... –

прелетял със самолет...

5. **който е превърнал** автомобила... –

превърнал автомобила...

6. **която се е зародила** още през Средновековието... –

зародила още през Средновековието...

7. **който е излетял** от Москва преди два часа –

излетял от Москва преди два часа

8. Работа с текст – четене с разбиране.

А. Четене с разбиране след обясняване на новите думи.

Речният транспорт се развива там, където има река. ДА

Плаването по река Дунав е позволено, когато има ледоход. НЕ

Маршрутът на корабите по Дунав зависи от местата, през които тече реката. ДА

В България има много пълноводни реки, по които плават кораби. НЕ

Русе и Варна са градове, където има построени пристанища. ДА

България разполага с 5 кораба, когато е създаден българският флот. ДА

Плаването по река Дунав се спира само в четири случая. НЕ

Б. Разпознаване на относителните местоимения и наречия в текста.

Относителни местоимения	Относителни наречия
които	където
какъвто	когато
каквито	когато
който	когато
през които	когато
които	когато
който	където

В. Създава умения за редактиране на текст (за избягване на повторение) чрез преобразуване на подчинено изречение в обособена част, въведена с причастие, и обратното. По образца на задачи 5, 6 и 7.

1. ...морският е характерен за държави, **които имат** излаз на море или океан.
...морският е характерен за държави, **имащи** излаз на море или океан.
2. ...винаги има строго определен маршрут, **който зависи** от местата...
...винаги има строго определен маршрут, **зависещ** от местата...
3. ...представлява големи парчета лед, **които се носят** по реката...
...представлява големи парчета лед, **носещи се** по реката...
4. Град Русе, **разположен** на брега на река Дунав, има изградено пристанище...
Град Русе, **който е разположен** на брега на река Дунав, има изградено пристанище...
5. Друг български град, **свързан** с водния транспорт, е Варна.
Друг български град, **който е свързан** с водния транспорт, е Варна.
6. ...най-големият български град, **намиращ се** на морския бряг.
...най-големият български град, **който се намира** на морския бряг.
7. ...в периода 1974 – 1977 г. е построен танкерът „Хан Аспарух“, **тежащ** 100 000 тона.
...в периода 1974 – 1977 г. е построен танкерът „Хан Аспарух“, **който тежи** 100 000 тона.
8. Това е най-тежкият кораб, **който е произвеждан** в България.
Това е най-тежкият кораб, **произвеждан** в България.

Г. Цели учениците да открият повторените съюзни думи в текста и да преценят, че повторението трябва да се избягва при писане. Вече имат информация и умения как да се постигне това. Примерен отговор:

В пример 2 преобразуването ще помогне да се избегне повторение на относително местоимение като съюзна дума.

9. Упражнява уменията на учениците да съставят писмен текст описание, като използват изучаваните съюзни думи, както и методите за избягване на повторение. Примерни отговори:

Когато бях малка, мама ме заведе при баба и дядо на село, което се намира близо до град Смолян. Там останах цяло лято. На село има много интересни неща за разглеждане, има различни животни, които не можеш да видиш в града: крави, овце, кокошки, петли, пиленца, кози и др. На мене ми беше много интересно да ги видя отблизо, но доста ме беше страх от бикове. Те имаха големи рога, много обидчив нрав за разлика от кравите и мучаха някак различно. Когато вечер минавах по улицата пред къщата на баба и дядо, аз винаги се прибирах вътре и ги гледах през прозореца. На село обаче има и много красиви места, където можеш да се разходиш. То се намира високо в планината и има прекрасни гледки към върховете в Родопите, чудни поляни с много билки и цветя, както и чист планински въздух.

ТЕСТ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ИЗХОДНО РАВНИЩЕ

Лингвистична информация и методически насоки

Тестът проверява знанията, придобити от работата с помагалото. В него са включени упражнения, които показват какво са запомнили децата от изучената граматика и лексика през годината.

Решения на задачите

1. Проверява знанията за значението и употребата на формите за страдателен залог.

Белоградчик е малко градче, което **е познато** на българите с изключителната си природа. Градът също така **е известен** и като интересна туристическа дестинация. Белоградчишката крепост е забележителност, която **е отворена** за посещения всеки ден от до 9 до 18 часа. В близост до нея **е построена** сграда, изпълняваща ролята на съвременен информационен център, в който можете да научите много за природата и животните в района, а и за историята на мястото. Отляво на входа **е разположен** малък амфитеатър, подходящ за лекции, беседи и интересни срещи. През лятото за пореден път **ще бъде проведен** традиционният оперен фестивал, който събира почитатели на това изкуство от цяла България.

2. Проверява знанията за образуването на формите за страдателен залог.

Наградата **е осигурена** от фонда за подкрепа на млади таланти.

– **осигурена – осигурявам**

Конкурсът **е проведен** за първи път през 2010 г.

– **проведен – да проведе**

Песента **е записана** много отдавна, но все още е модерна.

– **записана – запиша**

Книгите **ще бъдат издадени** тази година, но ще се продават в книжарниците от началото на следващата.

– издадени – да издам

3. Проверява уменията за разпознаване на формите за страдателен залог.

Б. Книгите са подредени по всички правила за лесен и удобен достъп.

4. Проверява уменията за разпознаване на формите за страдателен залог.

Тук няма страдателно причастие, а прилагателно име – интересни.

Г. Материалите в платформата ще бъдат интересни за всички ученици.

5. Проверява знанията за образуването и правилната употреба и съгласуване на формите за страдателен залог.

В. Публиката ще бъде допусната в театъра в 20 часа.

Това е единствената правилна форма.

6. Проверява знанията за правилната употреба на пълните форми на притежателните местоимения, както и за правилното членуване на съществителните имена.

Ти и Росен имате колело. – Колелото е **ваше**.

Аз имам яке. – Якето е **мое**.

Мишо има часовник. – Часовникът е **негов**.

Ти имаш молив и химикалка. – Моливът и химикалката са **твои**.

Учениците имат очила. – Очилата са **техни**.

Ние имаме учителка. – Учителката е **наша**.

Госпожата има деца. – Децата са **нейни**.

7. Проверява знанията за правилната употреба на кратките форми на притежателните местоимения, както и за правилното членуване на съществителните имена.

Тяното момиче сега е на гости.

– Момиче**ТО ИМ** сега е на гости.

Вашият учител днес не е тук.

– Учител**ЯТ ВИ** днес не е тук.

Нейните родители са в България.

– Родители**ТЕ Й** са в България.

Моята картина е най-хубава.

– Картина**ТА МИ** е най-хубава.

Твоите приятели заминаха на екскурзия.

– Приятели**ТЕ ТИ** заминаха на екскурзия.

Неговият син е пилот.

– Син**ЪТ МУ** е пилот.

Нашата програма е много трудна.

– Програма**ТА НИ** е много трудна.

Нашата дъщеря тренира спортна гимнастика.

– Дъщеря**НИ** тренира спортна гимнастика.

Моят братовчед е в Италия.

– Братовчед **МИ** е в Италия.

Вашият вуйчо е приятел с моя чичо.

– Вуйчо **ВИ** е приятел с чичо **МИ**.

Твоята леля всяка сутрин пие кафе.

– Леля **ТИ** всяка сутрин пие кафе.

Нейният баща обича да кара ски.

– Баща **Й** обича да кара ски.

Неговите братя се казват Ивайло и Станислав.

– Братя **ТА МУ** се казват Ивайло и Станислав.

8. Проверява знанията за притежателните местоимения.

Стаята му е много разхвърляна.

– Неговата стая е много разхвърляна.

Телевизорът им заема цялата стена.

– Техният телевизор заема цялата стена.

Уроците ви започват всеки ден в 8 часа.

– Вашиите уроци започват всеки ден в 8 часа.

Гривната ѝ е в кутията върху шкафа.

– Нейната гривна е в кутията върху шкафа.

Закуската ти е готова.

– Твоята закуска е готова.

Интернетът ни е много бавен.

– Нашият интернет е много бавен.

Каската ми не е в коридора при ролерите.

– Моята каска не е в коридора при ролерите.

9. Проверява знанията за въпросителните местоимения за притежание.

Чис/Чии са зимните **ръкавици**?

Чис/Чия е **якето** на закачалката?

Чий/Чия е геймърската **мишка**?

Чии/Чий са слънчевите **очила**?

Чий/Чие е **списанието** с комикси?

Чия/Чий е топлият **сандвич** с кашкавал?

10. Проверява знанията за притежателните местоимения.

големи зелени очи (той):

Виждам неговите големи зелени очи./Виждам големите му зелени очи.

нова електронна игра (те):

Виждам тяхната нова електронна игра./Виждам новата им електронна игра.

симпатична добра приятелка (ти):

Виждам твоята симпатична добра приятелка./Виждам симпатичната ти добра приятелка.

топло кафяво одеяло (аз):

Виждам **моето** топло кафяво одеяло./Виждам **топлото ми** кафяво одеяло.

стар черен телевизор (ние):

Виждам **нашия** стар черен телевизор./Виждам **стария ни** черен телевизор.

вкусен пилешки донер (то):

Виждам **неговия** вкусен пилешки донер./Виждам **вкусния му** пилешки донер.

хубава широка тераса (вие):

Виждам **вашата** хубава широка тераса./Виждам **хубавата ви** широка тераса.

11. Проверява знанията за притежателните и за възвратните притежателни местоимения.

– Обещите **на** **кака** не са като на мама.

Нейните обещи не са като на мама, но **кака** харесва **своите** обещи.

– Лаптопът **на** **Самуил** не е като на Ангел и Камен.

Неговият лаптоп не е като на Ангел и Камен, но Самуил харесва **своя** лаптоп.

– Таблетите **на** **Благо и Ники** не са като на Ани.

Техните таблети не са като на Ани, но Благо и Ники харесват **своите** таблети.

– Косата **на** **момчето** не е руса като на дядо му.

Неговата коса не е руса като на дядо му, но момчето харесва **своята** коса.

– Баницата **на** **мама** не е като на баба.

Нейната баница не е като на баба, но мама харесва **своята** баница.

12. Проверява знанията за притежателните местоимения и за въпросителните местоимения за притежание.

Ваш ли е този стар черен таблет?

– Не, **старият ни** черен таблет е на масата.

– **Чий** е тогава? На Мира ли е?

– **Неин** е.

– Твое ли е това ново червено колело?

– Не, **новото ми** червено колело е на двора.

– **Чие** е тогава? На Наско ли е?

– **Негово** е.

– Мои ли са тези модерни златни обещи?

– Не, **модерните ти** златни обещи са в шкафа.

– **Чии** са тогава? На мама ли са?

– **Нейни** са.

- Негова ли е тази малка китайска кутийка?
- Не, малката му китайска кутийка е в раницата.
- Чия е тогава? На Ася и Иво ли е?
- Тяхна е.

13. Проверява знанията за притежателните местоимения.

Аз имам една приятелка. Своята/Моята приятелка се казва Ива и е много специална. По характер Ива прилича на майка им/си, но нейната/нашата коса не е нито руса, нито черна, нито червена или кестенява. Косата ми/й е оранжева, а кожата й/ти е много бяла и има лунички. Всички винаги се впечатляват от нейната/своята коса. Ива обаче не харесва нейната/своята коса и предпочита да е с кестенява коса.

14. Проверява работата с текст и знанията за личните и притежателните местоимения.

А.

Аз се казвам Валя и сега ще ви разкажа за родителите си. Моят баща е на 35 години. Той е строен и висок, неговите очи са зелени, а косата му е черна. Баща ми е адвокат. Неговият офис е в центъра на града. Майка ми е лекарка. Тя е на 33 години. Нейните очи са сини като небето, а косата й е кестенява. Тя е много заета, защото работи на смени. Смените й в болницата са такива, че понякога се налага да работи дори през нощта. Тогава баща ми е с мен и с моята сестра. Той изпълнява всичките ни желания, за да не сме тъжни, че мама я няма. Вкъщи с мама и татко винаги е прекрасно! Обичам семейството си!

** Формите неговите, тя, й, ми, си липсват в условието на задачата. Моля, обърнете внимание на учениците и ги напишете на дъската, когато изпълняват задача 14. Ето формите, които трябва да имат предвид учениците:*

си, аз, той, неговите, моят, му, ми, тя, неговият, тя, ми, ни, нейните, й, моята, й, мен, ми, си.

Б. Проверява знанията на учениците за двата вида местоимения.

Лични местоимения	Притежателни местоимения	
аз	си	ни
той	неговите	нейните
тя	моят	й
тя	му	моята
мен	ми	й
	неговият	ми
	ми	си

15. Проверява знанията на учениците за образуването на миналото свършено деятелно причастие.

обличам	(аз) обличал	облека	(аз) облякъл
уча	учил	науча	научил
казвам	казвал	кажа	казал
пиша	писал	напиша	написал
показвам	показвал	покажа	показал
чета	чел	прочета	прочел
питам	питал	попитам	попитал
мия	мил	измия	измил
ям	ял	изям	изял
отговарям	отговарял	отговоря	отговорил
получавам	получавал	получа	получил
обувам	обувал	обуя	обул
приемам	приемал	приема	приел

16. Проверява знанията на учениците за образуването и употребата на миналото свършено деятелно причастие.

Написа текста. – Той е **написал** текста.

Слушахме химна. – Ние сме **слушали** химна.

Участвахте в празника. – Вие сте **участвали** в празника.

Писахте на кирилица. – Ти си **писал** на кирилица.

Четох за учениците на Кирил и Методий. – Аз съм **чел** за учениците на Кирил и Методий.

Гледах тържеството. – Те са **гледали** тържеството.

Видя паметника на Кирил и Методий. – Тя е **видяла** паметника на Кирил и Методий.

17. Проверява знанията на учениците за употребата на учтивата форма в единствено и множествено число. Моделът е даден в началото на задачата.

А. Господине, Вие сте дошъл/дошли; казал/казали; записан/записани; информиран/информирани; казал/казали; прочел/прочели; обут/обути; пристигнал/пристигнали; видян/видени; пътувал/пътували; забелязан/забелязани.

Б. Госпожо, Вие сте дошла/дошли; казала/казали; записана/записани; информирана/информирани; казала/казали; прочела/прочели; обута/обути; пристигнала/пристигнали; видяна/видени; пътувала/пътували; забелязана/забелязани.

В. Госпожи и господа, Вие сте дошъл/дошли; казал/казали; записан/записани; информиран/информирани; казал/казали; прочел/прочели; обут/обути; пристигнал/пристигнали; видян/видени; пътувал/пътували; забелязан/забелязани.

18. Проверява знанията на учениците за образуването и употребата на минало неопределено време.

Часът е започнал преди 5 минути, отново закъсняхме! – *да започна*
На гарата разбрахме, че влакът е заминал точно в 19 часа. – *да замина*
Учителката каза, че някой е намерил часовника на двора. – *да намеря*
Мария попита дали някой не е виждал Петър днес. – *виждам*

19. Проверява знанията на учениците за употребата на минало неопределено време.

Хората винаги са вярвали в силата на думите. От стари времена те са знаели, че с дума можеш да зарадваш, но и да нараниш някого, затова и много са внимавали какво изричат. Пожелавали са си здраве, късмет и добра реколта. Вярвали са също така, че и песните имат огромна сила. Обичали са да пеят, когато са радостни и когато са тъжни. Чрез песните са се радвали и са страдали. Може би трябва да се замислим защо думите са имали такава сила в миналото. А дали не я притежават и днес?

20. Проверява знанията на учениците за минало неопределено време.

Б. Милена е подготвила подарък изненада за майка си.

21. Проверява знанията на учениците за минало неопределено време.

В. В гората до селото са забелязани три малки вълчета.

22. Проверява знанията на учениците за минало неопределено време.

А. Ти обадил си ли се на Мая?

Правилно е обадил ли си се.

23. Проверява знанията на учениците за относителните местоимения и наречия.

А. Проверява знанията за употребата на относителните местоимения *който* или *когото*, когато се отнасят само за лица – подлог или допълнение.

Харесвам певица, *който* е на сцената в момента.

Това е певецът, *когото* наградиха тази година.

Поздравих съседа, *когото* срещнах на входа.

Видях Георги, *който* вчера беше болен.

Запознахме се с треньора, за *когото* ни говориха.

Къде е съученикът ти, *който* написа есето за България?

Б. Проверява знанията за употребата на относителните местоимения *който* или *когото*, когато се отнасят за лица или за предмети.

Това е урокът, с *който* трябва да започнем.

Това е дядо ми, с *когото* редовно се чуваме по телефона.

Вчера дойде синът им, за *когото* ти разказах.

Най-после ми купиша скутера, за *който* си говорихме.

Къде е нашият котарак, *който* вчера заведохме на лекар?

Донеси пуловера, *който* ти подарих за рождения ден.

В. Проверява знанията за употребата на относителните местоимения *която, което, които*.

Трябва да разходя кучето, *което* вече няма търпение да излезе.
Получихме книгите, *които* поръчахме по интернет.
Не разбирам задачата, *която* до утре трябва да реша.
Ти написа ли съчинението, *което* имаме по литература?
Изпрах дрехите, с *които* бях вчера.
Подай ми гумата, *която* падна на земята!

Г. Проверява знанията за употребата на относителните местоимения *който, когото, която, което* и относителното наречие *където*.

Това е мястото, на *което* ще се срещнат.
Това е мястото, *където* ще се срещнат.
Разгледах града, *който* ти добре познаваш.
Видяхме един приятел, *когото* ти добре познаваш.
Забравих съседката, за *която* говорихме.
Забравих гривната, за *която* говорихме.
Разказваха за момчето, с *което* си играхме.
Разказваха за кучето, с *което* си играхме.
Разказваха за фенерчето, с *което* си играхме.

Д. Проверява знанията за употребата на относителните местоимения *какъвто, каквато, каквото, каквито, колкото*.

Упражнението не е толкова лесно, *колкото* изглежда.
Тя има същото червено колело, *каквото* има и брат ѝ.
Купи такава пица, *каквато* ти избереш!
Анелия има същите очи, *каквито* има и баща ѝ.
Взemi само толкова, *колкото* можеш да носиш!
За Коледа тя получи такъв подарък, *какъвто* не иска.
Каквото и да направя, ти все не го харесваш.

Е. Проверява знанията за употребата на относителните местоимения *чийто, чиято, чието, чиито*.

Не познавам момичето, *чиято* обеща намерихте.
Това е романът „Под игото“, *чийто* автор е Иван Вазов.
Това е Яница, *чиито* родители работят в посолството.
Това са семейство Димитрови, *чието* дете спечели награда.

Ж. Проверява знанията за употребата на относителните наречия *когато, както*.

Ще те покани на рождения си ден, *както* и ти ме покани на своя.
Ще ти се обади по телефона, *когато* ми остане свободно време.
Ще те открия, *където* и да си се скрил.
Гледам телевизия, *когато* вече съм си написал домашната работа.
Видях училището, *където* мама е учила до 8. клас.

На тази снимка изглеждам, **както** мама е изглеждала в 8. клас.
Когато порасна, искам да стана лекар.
Където и да го търсих, никъде не го открих.
Както ме попиташ, така и ще ти отговоря.

24. Проверява знанията на учениците за употребата на относителните местоимения и наречия като съюзни думи.

А.

Отивам на екскурзия. Екскурзията е организирана от нашето училище.
Отивам на екскурзия, **която** е организирана от нашето училище.

Утре ще ходят на концерт. Концертът започва в 19 часа.
Утре ще ходят на концерт, **който** започва в 19 часа.

Запознахме се с новото момиче от София. За това момиче ни писа Ани.
Запознахме се с новото момиче от София, **за което** ни писа Ани.

Имам среща в 18 часа с Ралица и Таня. Ралица и Таня са мои приятелки.
Имам среща в 18 часа с Ралица и Таня, **които** са мои приятелки.

Бяхме на планината Витоша. За Витоша учихме по география.
Бяхме на планината Витоша, **за която** учихме по география.

Б.

Виктор е упорит. Такъв е по характер и баща му.
Виктор е упорит, **какъвто** е по характер и баща му.

Ася гледа филми. Такива филми харесват децата на нейната възраст.
Ася гледа филми, **каквито** харесват децата на нейната възраст.

Тя има хубав глас и е добра певица. Такава певица е и нейната сестра.
Тя има хубав глас и е добра певица, **каквата** е и нейната сестра.

Купиха ми ново яке. Същото яке има и приятелката ми.
Купиха ми ново яке, **каквото** има и приятелката ми.

Много обичаме шоколад с лешници. Такъв шоколад обича и татко.
Много обичаме шоколад с лешници, **какъвто** обича и татко.

В.

Това е Румен. Неговите баба и дядо живеят на село.
Това е Румен, **чийто** баба и дядо живеят на село.

Запознай се с това момиче. Нейния брат видяхме на входа.
Запознай се с това момиче, **чийто** брат видяхме на входа.

Ето я Елица. Нейната раница беше забравена в стаята.

Ето я Елица, **чиято** раница беше забравена в стаята.

Поканихме госпожа Петрова. Нейното дете също тренира футбол.

Поканихме госпожа Петрова, **чието** дете също тренира футбол.

Срещнахме Емил. За неговия лаптоп говорихме.

Срещнахме Емил, **за чийто** лаптоп говорихме.

Г.

Учениците, които желаят да посетят Сливен, да вдигнат ръка.

Учениците, **желаещи** да посетят Сливен, да вдигнат ръка.

Влакът, който заминава за Бургас, е на втори перон.

Влакът, **заминаващ** за Бургас, е на втори перон.

Всички хора, които пътуват за Стара Загора, вече са си купили билети.

Всички хора, **пътуващи** за Стара Загора, вече са си купили билети.

Автобусът, който пристига в момента на автогарата, е пълен с пътници.

Автобусът, **пристигащ** в момента на автогарата, е пълен с пътници.

Пътят, който се извива в полето, води към моето село.

Пътят, **извиващ се** в полето, води към моето село.

25. Работа с текст и откриване на формите, учени през годината. Задачата се включва в теста по преценка на учителя.

А.

б) По този начин разбира, че когато се е чувствал тъжен, писмото с добри новини вече е пътувало към него.

Б. Примерен отговор.

Добри са тези писма, които съдържат добри новини.

В.

– глаголната форма за минало свършено време

извика

– глаголната форма за страдателен залог

бях натъжен

– глаголната форма за минало неопределено време

е летяло

– глаголната форма за повелително наклонение

недейте тъгува

– относителното наречие в ролята на съюзна дума

когато

26. Работа с текст и откриване на формите, учени през годината. Задачата се включва в теста по преценка на учителя.

А. е избран, определени са, найната, нейното, са посетени, е помогнало, са посочени, Когато, включени, са се докоснали, нейната

Б.

в) туристически пътеводител

В. Думите на Алеко Константинов „Опознай родината, за да я обикнеш!“ означават:

б) Когато се запозная с много места в родината си, ще започна да я харесвам и обичам повече.

Г. Неправилни форми – 300 хора, един души, един хора.

Д. 300 души изкачват Черни връх – вариант в страдателен залог:

б) Черни връх е изкачен от 300 души.

Е. През 1966 г. се създава Българското туристическо движение. – синоним

б) е създадено

Ж. ...почти всички обекти, включени в Българското туристическо движение. – синоним

г) които са включени

З.

негов, нейната, нейното, нашата, неговата, нейната

И.

програмата му = **в)** неговата програма

Й.

туристическата си книжка = **б)** своята туристическа книжка

К.

минало свършено деятелно причастие – *изкачил, посетил*

Л.

300 души изкачват Черни връх, намиращ се в планината Витоша. =

г) 300 души изкачват Черни връх, който се намира в планината Витоша.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА VII КЛАС ЗА ОБУЧЕНИЕТО, ОРГАНИЗИРАНО В ЧУЖБИНА

КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

В обучението по български език в VII клас на прогимназиалния етап продължава овладяването на базисни знания, умения и отношения, предпоставка за запознаване на учениците със системата на съвременния български книжовен език и за развиване на тяхната комуникативна компетентност.

Учебната програма включва два модула: 1. български като втори език и 2. български като първи език.

В първия модул учениците овладяват прагматичния аспект на езиковите категории, като основната цел е създаване на трайни навици и умения в 4-те речеви дейности: слушане, говорене, четене и писане за ниво B1 по ОЕЕР.

Лингвистичният терминологичен апарат се овладява във втория модул.

Във връзка с развиване на социокултурните компетентности учебната програма представя теми и дейности, насочени към овладяване на умения да се извлича и да се подбира информация от медийни и от художествени текстове (на хартиен и на електронен носител) за изпълняване на комуникативни задачи.

По отношение на развиваните езикови компетентности учебната програма предлага теми и дейности, насочени към осмисляне на: особености, които имат текстовете в масовата комуникация и художествените текстове; разликата в значенията на изявителното и повелителното наклонение; преизказните глаголни форми; същността и употребата на сложното съставно изречение и на сложното смесено изречение; начините за предаване на чужда реч в текста.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат публицистични и несложни художествени текстове, да участват в разговор по проблеми, свързани с ученическото ежедневие и интереси, както и да създават различни текстове.

Темите и дейностите, основа за развиване на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в VII клас, са насочени към изграждане на умения за участие в дискусия, за редактиране на текст и за създаване на следните видове текст: отговор на нравствен въпрос и анотация.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
1	2
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Разбира зависимостта на езиковите средства от речевата ситуация и ги използва в съответствие с нея.</p> <p>Разпознава текстовете според сферата на общуване.</p> <p>Търси, извлича и подбира информация от различни видове текст и от различни информационни източници. Използва информацията за решаване на определени комуникативни задачи.</p> <p>Задава въпроси и дава отговори по поставена от друг или по избрана от него тема. Изразява твърдения и се аргументира.</p> <p>Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда.</p>
ЕЗИКОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Разпознава особености на медийния и на художествения текст.</p> <p>Познава и прилага книжовни езикови правила.</p> <p>Открива и редактира езикови грешки.</p> <p>Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и с лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика.</p> <p>Служи си с разнообразни синтактични конструкции и използва синонимни варианти според целта на общуване.</p>
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Слушане</p> <p>Може да разбира основната тема и разграничава важни подробности при слушане на материал, ориентиран към интересите на ученика.</p> <p>Може да участва в разговор между носители на езика, който се отнася до ежедневието на ученика, като само от време на време има нужда от пояснения.</p> <p>Може да разбира детайлно инструкции.</p> <p>Може да разбира основните проблеми от разкази, които се четат на глас в класната стая. Умее да изслушва мнения и да сравнява различни гледни точки при участие в дискусия по познати теми.</p> <p>Четене</p> <p>Може да идентифицира в печатни материали основната тема, както и да се ориентира дали информацията представлява интерес за него.</p> <p>Може да чете и разбира статии от пресата, където авторът представя определена гледна точка. Може да разбира обясненията в учебника с помощта на речник.</p> <p>Може да чете и да следва инструкциите за експерименти или опити.</p> <p>Може да разграничава текстовете според тяхната цел (да информират, да забавляват, да обсъждат позиция).</p> <p>Изработва план на текст с определена комуникативна задача.</p> <p>Говорене</p> <p>Може да разпознава проблеми, които са взаимосвързани, и да обяснява връзката им.</p> <p>Може активно да участва в групови занимания, като изразява мнението си и дава предложения. Може да задава въпроси по текст с цел извличане на друга гледна точка.</p>

1	2
	<p>Може да изразява мнение по литературна творба, изучавана в училище. Може да говори за научни проблеми, изучавани в училище, като използва ежедневен език.</p> <p>Спазва правилата на книжовния изговор. Поставя логическо ударение, като се съобразява с определена комуникативна цел.</p> <p>Създава в устна форма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – изказване (при участие в дискусия); – кратък отговор на нравствен въпрос. <p>Писане</p> <p>Може да води бележки, докато слуша текст.</p> <p>Може да описва обекти и събития, които го интересуват, като изтъква предимствата и недостатъците им.</p> <p>Може да състави план на текст по общовалидни проблеми.</p> <p>Може да пише писма, включително в електронна форма, като изразява мнение, отношение, чувства.</p> <p>Планира, структурира, композира и графично оформя текста, който създава. Спазва книжовни езикови правила.</p> <p>Има формирани правописни навици по отношение на често употребявани думи и на думи от терминологичната лексика.</p> <p>Редактира текст.</p> <p>Създава в писмена форма (включително в електронна форма):</p> <ul style="list-style-type: none"> – анотация; – отговор на нравствен въпрос.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1	2	3
<p>БЕ като втори – НИВО В1</p> <p>1. Страдателен залог</p>	<p>Осмисля разликата в употребата на формите на минало страдателно причастие от глагол в свършен и в несвършен вид.</p> <p>Правилно употребява формите на страдателен залог в основните глаголни времена: сегашно, минало свършено и бъдеще.</p> <p>Разграничава причастно-страдателните от възвратно-страдателните форми и ги използва уместно в писмената и устната реч.</p> <p>Осмисля приликите/разликите между формите и употребата на страдателен залог в българския език и подобни форми в езика на съответната страна.</p>	
<p>2. Притежателни местоимения</p>	<p>Автоматизира словоредните особености на пълните и кратките форми на притежателните местоимения.</p> <p>Спазва правилата за членуване в именните съчетания с кратки форми на притежателни местоимения (чантата ми; новата ми хубава чанта).</p> <p>Спазва правилата за членуване на пълните форми на притежателните местоимения.</p> <p>Употребява правилно формите на въпросителните местоимения за притежател.</p> <p>Използва правилно формите на притежателните местоимения в писмената и устната реч.</p>	

1	2	3
	Осмисля приликите/разликите между езиковите форми за притежание в българския език и в езика на съответната страна.	
3. Изразяване на минало действие – минало свършено и минало неопределено време	Осмисля разликата в значението на минало свършено и минало неопределено време. Осмисля значенията на минало неопределено време за изразяване на: а) минало действие с резултат в момента на говорене; б) общ факт. Усвоява словоредните особености на формите за минало неопределено време на възвратните глаголи. Трансформира пряка реч (в минало свършено време) в непряка реч (в минало неопределено време). Осмисля приликите/разликите в глаголните форми при изразяване на минало действие в българския език и в езика на съответната страна.	
4. Относителни местоимения и наречия – обобщение	Автоматизира употребата на формите на относителните наречия за време, място, начин, количество и степен. Трансформира сложни изречения (със съюзни думи – относителни местоимения) в прости изречения (със сегашни деятелни причастия) и обратно. Свързва прости изречения в сложни съставни с подходящи относителни местоимения и наречия като съюзни думи. Осмисля приликите/разликите между формите и употребата на относителни местоимения и наречия в българския език и подобни форми в езика на съответната страна.	

доц. д-р Петя Иванова Несторова
д-р Борислав Славов Борисов
д-р Катерина Иванова Томова
д-р Венера Георгиева Матеева-Байчева

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК – 7. клас В1
към учебно помагало за подпомагане на обучението, организирано в чужбина

Редактор *Весела Михайлова*
Художник на графичния дизайн и на корицата *Бояна Павлова*
Художник редактор *Вихра Янчева*
Технически редактор *Мариана Димитрова*
Коректор *Жана Ганчева*

Българска. Издание 1/2020. Формат 70x100/16.
Код 42701101425.

ISBN 978–954–01–4106–0

Издавателство „*Просвета – София*“ АД – София 1618, ул. „*Земеделска*“ № 2
www.prosveta.bg; www.e-uchebnik.bg

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

Петя Несторова
Борислав Борисов
Катерина Томова
Венера Матеева-Байчева

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

УЧЕБНО ПОМАГАЛО ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА
ОБУЧЕНИЕТО, ОРГАНИЗИРАНО В ЧУЖБИНА

ISBN 978-954-01-4106-0

9 789540 141060

Издателска група
ПРОСВЕТА
е член на Асоциацията
на европейските
издатели на учебници

EUROPEAN
EDUCATIONAL
PUBLISHERS
GROUP